

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Bc. Petra Salomonová

**Poválečný odsun německého obyvatelstva z československého
pohraničí, jeho předpoklady, průběh a důsledky**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. at Mgr. Miroslav Vaněk, Ph.D.

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 12.9. 2010

Bc. Petra Salomonová

Poděkování

Na tomto místě bych velice ráda poděkovala svému vedoucímu práce Doc. PaedDr. et Mgr. Miroslavu Vaňkovi, Ph.D. za veškeré cenné rady při zpracování mé práce. Dále Martinu Čechovi za pomoc při uskutečňování rozhovorů s pamětníky. Také velice vděčím Lence Salomonové za pomoc s přepisem rozhovorů. Nakonec bych samozřejmě chtěla poděkovat všem narátorům, kteří mi poskytli rozhovory.

OBSAH

ABSTRAKT.....	6
1. ÚVOD.....	7
2. PRAMENY A METODOLOGIE PRÁCE.....	13
2.1. Problematika odsunu a historický vztah Čechů a Němců.....	13
2.2. Hlavní výzkumné otázky a cíle.....	15
2.3. Kvalitativní výzkum.....	16
2.4 Metodologie- orální historie.....	18
2.4.1. Oblast výzkumu.....	24
2.4.2. Charakteristika a výběr respondentů.....	30
2.4.3. Kontaktování respondentů.....	32
2.4.4. Okruh otázek.....	35
3. DVĚ (TŘI) FÁZE ODSUNU NĚMCŮ.....	36
3.1. Definice odsunu.....	36
3.2. Tzv. divoký odsun.....	37
3.3. Soustavný (organizovaný) odsun.....	43
3.4. Dodatečné odsuny v letech 1947-1950.....	47
3.5. Odsunové ztráty.....	48
4. VÝZKUMNÁ TÉMATA A JEJICH ANALÝZA.....	50
4.1. Stručná charakteristika narátorů.....	50
4.2. Obecná analýza rozhovorů.....	53
4.3. Analýza výzkumných témat.....	55
4.3.1. Důvody (ne)odsunutí.....	55
4.3.2. Průběh odsunu.....	63
4.3.3. Příprava na odsun.....	68
4.3.4. Pocity a prožívání odsunu.....	70
4.3.5. česko-německé vztahy.....	74

5. ZÁVĚR.....	77
6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	79
7. PŘÍLOHY.....	83

ABSTRAKT

Cílem této práce nebude posuzovat, zda byl odsun morálně správný nebo generalizovat mé poznatky, ale shrnout různé údaje, události, výzkumy a informace s tímto tématem související do jednoho celku a nabídnout tak čtenáři nezaujatou, ucelenou a srozumitelnou práci. V teoretické části práce nastíním vztahy Čechů s Němci v minulosti. Další částí práce budou jednotlivé fáze odsunu, jejich charakteristiky a problémy, s nimiž souvisí taktéž odsunové ztráty. V praktické části práce popíši oblast výzkumu, metodologii sběru dat, příběhy přímých aktérů odsunu z oblasti Podkrkonoší metodou orální historie. Hlavně díky metodě orální historie bych ráda ukázala tuto problematiku z „druhé strany“.

ABSTRACT

The aim of this study is not to assess whether the transfer was morally correct or to generalize my findings, but to summarize various data, events, research and information related to this theme in one unit and to offer readers an unbiased, comprehensive and understandable work. The theoretical part of this study will outline relations between Czechs and Germans in the recent past. The next section of the study will map the individual phases of the transfer, their characteristics and problems, including displacement losses. In the practical section of the work, I will describe the area of research and the methodology of data collection. Afterwards I will focus on stories of persons involved in the transfer from the region of Podkrkonoší which were collected by the oral history method. Primarily due to the method of oral history, I would like to show this problem from the so-called “other side”.

Klíčová slova

Metoda Orální historie, Mnichovská dohoda, odsun, odsunové ztráty, vztahy Češi-Němci

ÚVOD

...mohli jsme si vzít pár věcí co bylo, no a šli jsme hold do toho lágru, no. No a pak, když jsme šli vocad' z těch lágrů, jo, tak nás navagonovali jako dobytek do vagonů, jo, tak nás odstěhovali, tak. Pak vtevřeli dveře a „můžete jít“.¹

Odsun Němců (a dalších menšin) z československého pohraničí po roce 1945 je i v dnešní době stále velice kontroverzní a diskutované téma.

Když se mě někdo zeptá, proč studuji právě obor soudobé dějiny a proč jsem si pro mou diplomovou práci vybrala takové téma, vždy odpovím, že téma odsun Němců je pro mne důkazem, že i historie může zasahovat do současnosti a to v tomto případě velice zřetelně a znalost minulých událostí by nás měla donutit přemýšlet nad událostmi a problémy současnými, poučit se z chyb minulých a vyvarovat se jich v budoucnosti. Při rozhovorech s mnoha lidmi převážně mladšího věku jsem také zjistila, že mnoho z nich nemá příliš velké povědomí o této problematice. Na středních školách se o této části minulosti víceméně nehovoří a na vysokých školách je to obdobné.

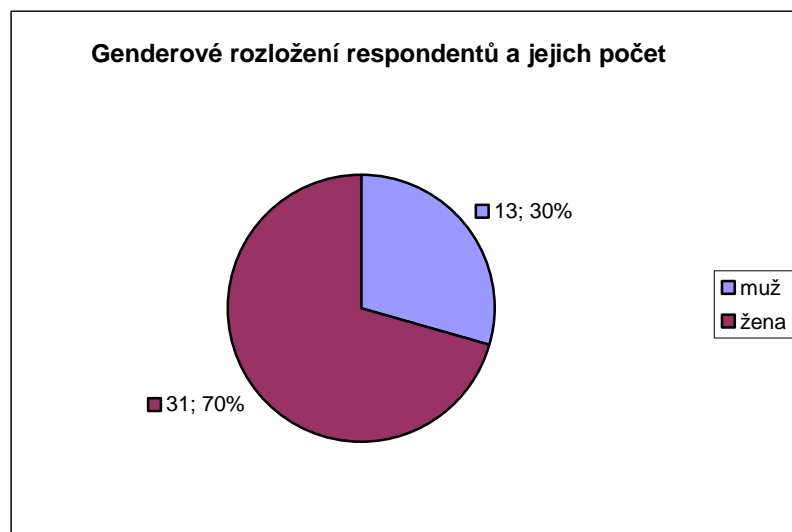
Při prvotním získávání informací o problematice odsunu Němců jsem zjistila, že je o tomto již poměrně mnoho napsáno, jak v nejrůznějších článcích v časopisech, na internetu a mnoha publikacích, tak i v několika bakalářských a diplomových pracích. Všechny tyto práce měly společnou jednu věc, byly čerpány z písemných pramenů, ale víceméně žádná z nich neukazovala téma z té druhé, lidské stránky a to formou opravdových příběhů lidí, kteří odsun zažili, jejich prožitků a postojů. A to je mým hlavním úkolem předkládané práce. Ukázat toto pro mnoho lidí stále neuzavřené téma metodou orální historie z té druhé stránky, a tedy formou rozhovorů s pamětníky německého původu, kteří žijí do dnešní doby v naší zemi. Komparací s ostatními písemnými prameny bych následně chtěla zjistit, zda se informace od narátorů s prameny shodují, případně získat i nové poznatky.

Mým původním a jediným záměrem tedy bylo metodou orální historie realizovat několik rozhovorů s pamětníky německého původu, kteří odsun zažili a pomocí jejich vzpomínek dokreslit celkovou představu o období po roce 1945 a hlavně získat názory z

¹ Rozhovor s Reinholdem Tannhäuserem vedla Petra Salomonová, březen 2010

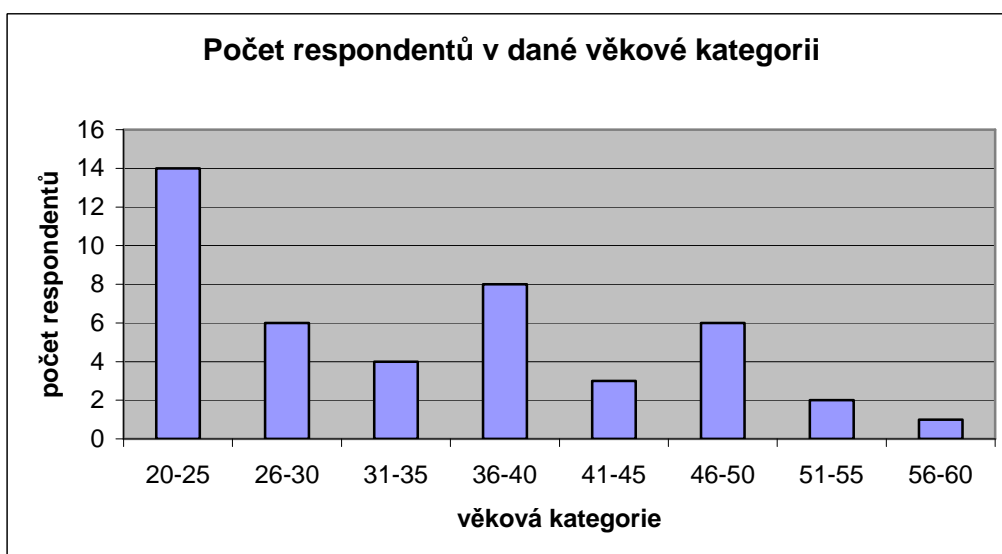
„druhé strany“. Samozřejmě mě také zajímalo, jak se na odsun a na vše, co se po válce stalo, dívají tito lidé dnes, neboť v souvislosti s podpisem Lisabonské smlouvy a s prezidentskými („Benešovými“) dekrety se ve společnosti opět začalo více hovořit o otázce odsunu Němců. I v dnešní době mají lidé rozdílné názory a v této souvislosti mne napadlo, že když budu mít názor obyvatel německého původu k otázce odsunu, tak by bylo zajímavé jej porovnat i s názory obyvatel českého původu a o tom, jaké mají lidé o této problematice povědomí dnes. Proto jsem si vytvořila dotazník², kde jsem se ptala nejen na obecně známá fakta, ale také na otázky, kde se respondenti mohli více rozepsat. Zaměřila jsem se spíše na věkovou kategorii starších 15 let, tedy po základní škole. Rovněž jsem akcentovala genderové rozložení respondentů, ale to bylo spíše pro dokreslení představy o respondentech. Pro představu v grafu a tabulce č.1 ukazují genderové rozložení a počet respondentů, s kterými jsem při vyhodnocování dotazníků pracovala.

Graf č.1: Genderové rozložení respondentů a jejich počet

² viz. Příloha č.1

Tabulka č.1: Počet respondentů v dané věkové kategorii

Za všechny otázky a odpovědi bych zde ráda uvedla odpověď na otázku č.7, zda bychom se měli Němcům za odsun dnes omlouvat, neboť je to otázka stále velice aktuální a často dnešní společností probíraná. S odpovědí pisatele se plně ztotožňuji.

„Odsun proběhl na základě právních norem přijatých Československou republikou. Faktické okolnosti vedoucí k přijetí těchto norem předcházející jsou odůvodnitelné z hlediska záměru odsunout „problematické“ obyvatelstvo. Hodnocení Benešových dekretů bude vždy rozdílné s ohledem na postavení té které hodnotící osoby. Rozdílnost bude shledávána i v právním vymezení odsunu, natož pak v hodnocení faktického provedení. Osoby nyní hodnotící většinou nejsou přímými účastníky událostí od roku 1938 do roku 1946. V tomto ohledu je tak hodnocení zkreslováno mírou získaných znalostí. Z dnešního pohledu může být na jednu stranu argumentováno „excesy“ při faktickém provedení odsunu a potřebou se za ně omluvit. Na druhou stranu, vzhledem k době přijetí norem a jejich realizace pak lze hovořit o naprosté zdůvodnitelnosti a „mírnosti“ trestu pro „problematické“ obyvatelstvo. Nikdy nikdo nenalezne „spravedlivé“ řešení otázky odsunu. Německo chtělo Československou republiku zlikvidovat, zlikvidovat „nevyhovující“ obyvatelstvo. I Češi přispěli k porážce nacistického Německa. Jako stát osvobozený, stojící na straně vítězů, se pak zachovali vůči svému „problematickému“ obyvatelstvu s velkou mírou nadhledu. Excesy při faktickém provedení jsou odpovědností těch, kteří je spáchali a zde pak musíme hledat

individuální příčiny jejich chování. A ty asi nenalezneme. Německo jako stát zahájilo válku, excesy byly dílem jednotlivců osvobozené země“ (muž, 37 let).

Pokud obecně shrnu všechny odpovědi, jejich četnost a správnost, tak mne to pozitivně překvapilo. Ve většině případech, cca 80% respondentů, odpověděli v souladu s historickými fakty a nebo se shodli v názorech. Také ani v žádné věkové kategorii nejsou nějaké radikální odchylky, což vyvrátilo moji domněnku, že převážně mladší ročníky budou mít nedostatečné znalosti této problematiky. Taktéž je vyvrácena má domněnka o tom, že ve školách se o odsunu Němců nehovoří, neboť většina respondentů mi potvrdila, že o odsunu se ve škole učili. Samozřejmě jsou zde jedinci, kteří o této problematice nevěděli a nenapsali opravdu nic, ale na druhé straně byli respondenti, kteří absolutně s přehledem vyplnili dotazník do posledního volného místa.

Metodou orální historie a komparací s ostatními písemnými prameny se snažím vytvořit jasnější představu o problematice odsunu. Skrze pamětníky také hledám možné nové poznatky a detaily, které v dostupných pramenech nejsou zřejmé.

V úvodní kapitole přibližuji dostupnou literaturu, hovořící o česko-německých vztazích od dávné historie, které vrcholí odsunem Němců roku 1945. Následně specifikuji hlavní výzkumné otázky a cíle předkládané práce, popisuji specifika tohoto výzkumu a podrobněji popisuji metodu orální historie, na jejímž principu je práce tvořena.

Dále přiblížím oblast mého výzkumu, konkrétně Podkrkonoší, neboť obsáhnout celou oblast pohraničí není v jedné práci možné. Podkrkonoší jsem si vybrala zejména z osobních důvodů, neboť zde žijí moji příbuzní a přátelé.

V další části charakterizuji výběr respondentů, tedy popisuji moji původní představu o typu pamětníka a dále popisuji nutné změny při výběrů respondentů. Pokračuji s konkrétním kontaktováním respondentů a přibližuji různé překážky a problémy při domluvě rozhovorů. Nakonec specifikuji základní okruh otázek, neboť vzhledem k časové náročnosti a stáří pamětníků jsem se musela zaměřit na tzv. strukturovaný rozhovor.

V následující kapitole podrobněji popisují jednotlivé fáze odsunů, kde je také blíže ukázána konkrétní situace v oblasti Podkrkonoší na Trutnovsku. Použitý archivní materiál pro tyto účely jsem čerpala přímo ze Státního okresního archivu v Trutnově. Tuto kapitolu jsem zakončila spíše statistickým přehledem ztrát na životech při odsunech.

Nejpodstatnější částí práce je pak kapitola, kde již konkrétně analyzuji jednotlivá výzkumná témata. Vzhledem k tomu, že z rozhovorů vyplynulo mnoho témat, vybrala jsem si pro tuto práci 5 z nich. Získala jsem nakonec pouze 7 rozhovorů, tudíž jsem si mohla dovolit stručně jednotlivé narátory charakterizovat. Dále jsem obecně shrnula jazyková a obsahová specifika rozhovorů.

Mým prvním zkoumaným tématem byly důvody, proč byli nárátoři odsunuti a vrátili se zpět do republiky nebo naopak, z jakých důvodů mohli v bývalém Československu zůstat. Komparací s dostupnou literaturou jsem chtěla zjistit další nové důvody, případně potvrdit již důvody známé.

Dalším tématem byl průběh odsunů. Chtěla jsem vědět, jak probíhaly odsuny v obcích či městech, kde nárátoři žili, konkrétněji jsem chtěla popsat jednotlivé fáze odsunu a také mne zajímaly osobní zážitky narátorů.

Zda byli nárátoři a jejich rodiny připraveni na případný odsun, to bylo další výzkumné téma. Zajímalo mne, zda a jak byli nárátoři nebo jejich rodiče připraveni na případný odsun. Jaké konkrétní osobní věci či jídlo měli nachystané a jak dlouho žili v obavách, že budou odsunuti.

Velice emotivním tématem byly pocity a prožitky při odsunu jednotlivých narátorů. Každý narátor má svůj osud, své příběhy a každý se s minulostí vyrovnává jinak. Některý narátor plakal při vzpomínkách, některý byl vulgární a některý byl spíše uzavřený do sebe. Jiný bral tuto část minulosti absolutně s nadhledem a smířeně. V souvislosti s tímto tématem mne také zajímalo, jak se na odsun dívají s odstupem času.

Posledním analyzovaným tématem jsou česko-německé vztahy. Můj zájem se obracel na zjištění, jaké v pohraničí panovaly vztahy mezi Čechy a Němci před válkou, jaké během odsunu a jaké jsou česko-německé vztahy dnes.

Na základě výše uvedených výzkumných témat, metody orální historie a dostupné literatury bych ráda přiblížila některá specifika problematiky odsunu. Výsledky této práce však nemůžeme vztahovat na celou část pohraničí a generalizovat je, nýbrž pouze na oblast Podkrkonoší.

PRAMENY A METODOLOGIE PRÁCE

Problematika odsunu a historický vztah Čechů a Němců

Odsun Němců z československého pohraničí po roce 1945 je dodnes stále velice diskutované a kontroverzní téma nejen mezi odbornou veřejností a v politické sféře, ale také laická veřejnost stále hledá ty správné odpovědi například na otázky, zda byl odsun správný nebo zda bychom se měli Němcům za odsun omluvit. Nemůžeme však na odsun pohlížet bez historického kontextu, neboť bychom tak mohli získat zkreslený pohled. Odsun byl vyvrcholením česko-německých vztahů a problémů mezi těmito národnostmi, které ve větší či menší míře přetrvávaly po staletí.

Co se týče vývojové tendence česko-německého vztahu a národnostních poměrů střední Evropy vůbec, převažuje v dosavadní literatuře obraz se stále tmavšími barvami a horší perspektivou, hovoří se o zhoršujících se rozporech, které logicky a nutně vedou k závěrečné katastrofě, k nacistickému „konečnému řešení“ (Endlösung) i k poválečným transferům obyvatelstva a rozdělení Německa. Tím se však také zamlžují a znehodnocují pozitivní hodnoty česko-německé historie. Velký prostor střední Evropy a její skladba byla nepochybně jedním ze stimulů německých „zázraků“ stejně jako se sousedství s průmyslovými Němci a jejich know how pozitivně odrazilo u jejich sousedů.³

Nešlo však jen o německou otázku, ale od počátku musíme brát na zřetel také vztahy rakouské a celoněmecké. Obdobím od konce 18. století až do roku 1918, tedy od snahy o národní sjednocení Německa a odluku Rakouska, přes vznik Rakouska-Uherska, nejrůznější vzestupy a pády jak Čechů tak Němců, problémy českých Němců až do vyhlášení Československa dne 28. října 1918, se velice podrobně zabýval ve své publikaci například Jan Křen.⁴ Volně na Křenovu publikaci navazuje dr. Václav Kural, který se zabývá obdobím 1918-1945⁵. Obdobím od roku 1938 až do současnosti se také zabývá Karel Richter⁶, který například velice pěkně přibližuje mnichovskou dohodu a pomnichovské události. Avšak pro svou práci jsem čerpala převážně z publikací

³ Křen, Jan: Konfliktní společenství Češi a Němci 1780-1918, c.d. str. 14-15

⁴ Křen, Jan: Konfliktní společenství Češi a Němci 1780-1918, nakl. Academia, Praha, 1990

⁵ např. Kural, Václav: Místo společenství Konflikt! Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945), Praha, 1994

⁶ Richter, Karel: Češi a Němci v zrcadle dějin, Květen 1938-do dnešní doby, vyd. Akcent, 1999

Tomáše Staňka⁷, které se možná mohou pro mnohé zdát psané více statisticky, avšak pro mě jsou přehledně strukturované. Pro celkovou představu problematiky odsunu a česko-německých vztahů je také potřeba zmínit osobu tehdejšího prezidenta dr. Edvarda Beneše a jeho dodnes stále diskutované prezidentské dekrety. Benešův postoj k sudetoněmecké otázce můžeme poznat například v publikaci *Odsun Němců z Československa*⁸. Samotnou osobu Edvarda Beneše a jeho možné důvody, proč se rozhodnul pro konečné řešení sudetoněmecké otázky, popisuje ve své spíše filozoficky zaměřené publikaci například Ferdinand Peroutka.⁹

Kromě výše zmíněných publikací a samozřejmě mnoha dalších jsem při studiu problematiky dále čerpala z archivních materiálů a časopisu *Soudobé dějiny*¹⁰, ve kterém se autoři snaží problematiku odsunu pojmut co nejvíce komplexně.

Co se týče vývoje a výzkumu česko-německých vztahů v posledních letech, ve Spolkové republice Německo se v posledních více než 40 letech věnovalo mnoho času vývoji československo-německých vztahů, avšak československá historiografie v tomto směru dost zaostává. Vznikly zde sice odborné a popularizační práce, ale většina z nich byla poplatná dobovým politickým hlediskům. Vysídlení Němců z Československa se tak stalo v důsledku celkové situace, jež charakterizovala postoj komunistického režimu k tématům pro něj nepohodlným, postupně jedním z nejvíce patrných „bílých míst“, a to nejen v historiografii, ale v historické a národní paměti vůbec. Dnes však vcelku převažují realistické názory, a to jak pokud jde o stanoviska oficiálních vládních kruhů, tak o přístupy některých sudetoněmeckých veřejných činitelů a historiků.¹¹

⁷ např. Staněk, Tomáš: *Vysídlení Němců z Československa, Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948)*, studijní materiál, Amonium servis, Ostrava, 1992 *nebo* *Perzekuce 1945, Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu –srpnu 1945*, Praha, 1996 *nebo* *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, Praha, 1991

⁸ Beneš, Edvard: *Odsun Němců z Československa*, nakladatelství Dita, Praha, 1996

⁹ Peroutka, Ferdinand: *Byl Edvard Beneš viněn?*, H&H, Jinočany, 1993

¹⁰ *Soudobé Dějiny*, č. 3, Praha, 2003 *nebo* č. 1-2, Praha, 2006 *nebo* č.3-4, Praha, 2005

¹¹ Staněk, Tomáš: *Vysídlení Němců z Československa, Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948)*, studijní materiál, Amonium servis, Ostrava, 1992, str. 5

Hlavní výzkumné otázky a cíle

Základním cílem mé práce je analyzovat názory obyvatel německého původu žijících v českém pohraničí, kteří zažili odsun po roce 1945. Pro pochopení významu samotné problematiky odsunu je samozřejmě nutné znát vývoj vztahů Čechů a Němců od dávné minulosti až po současnost.

Předmětem výzkumu byly především následující otázky:

- Vztah Čechů a Němců do roku 1945 v Podkrkonoší
- Příčiny a průběh odsunutí mnou vybraných Němců
- Pocity při odsunu
- Názory na odsun
- Názor obyvatel německého původu na vztah Čechů a Němců dnes

V mé práci se budu primárně zabývat životy obyvatel německého původu, kteří žijí dodnes v českém pohraničí. Zajímá mě hlavně, z jakého důvodu byli či nebyli odsunuti, proč zde zůstali a nepřestěhovali se do Německa, jak pohlíží na odsun s odstupem času a jaké byly a jsou podle nich česko-německé vztahy.

Východiskem práce je výzkum založený na metodě orální historie.

Kvalitativní výzkum

Pod pojmem kvalitativní výzkum je míněno bádání, které sdělení jednotlivce pojmá jakožto svébytnou poznávací hodnotu, nezobecňuje toto sdělení a nevčleňuje je (například pomocí statistických postupů) jako výpovědní jednotku do širšího celku kvantitativně posuzovaných a hodnocených výpovědí.¹²

Badatel se při svých závěrech nesnaží generalizovat, jako je to v případě kvantitativního výzkumu, ale spíše porovnat písemné prameny s informacemi a údaji, získanými metodou kvalitativního výzkumu.

Bližší charakteristiku kvalitativního výzkumu nám ukazuje tabulka č.2

Tabulka č.2: Metody kvalitativního výzkumu¹³

METODA	CHARAKTERISTIKY	DEKLAROVANÝ PŘÍNOS
POZOROVÁNÍ	dlouhé časové úseky kontaktu	porozumění "subkulturám"
TEXTY A DOKUMENTY	pozornost zaměřená na organizaci a použití takového materiálu	porozumění jazyku a jiným znakovým systémům
INTERVIEW	relativně nestructurované a "otevřené"	porozumění "přežívání"
ZVUKOVÉ A OBRAZOVÉ ZÁZNAMY	přesné přepisy přirozeně probíhajících interakcí	porozumění způsobům, jakými je organizovaná interakce

Při mém výzkumu bylo nejzásadnější metodou interview s pamětníky, kde jsem si mohla porovnat mé znalosti z písemných pramenů a doplnit nebo případně je pozměnit na základě individuálních názorů, prožitků a vzpomínek jednotlivých narátorů. Mohla

¹² Vaněk, Miroslav a kolektiv: Orální historie: Metodické a "technické" postupy (skriptum). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta 2003, str. 6

¹³ Hendl, Jan: Kvalitativní výzkum, Základní metody a aplikace, Praha: Portál, 2005, str. 50

jsem také porovnávat mezi jednotlivými výpověďmi a nacházet tak nejen podobnosti, ale také odlišnosti v jednotlivých názorech na stejnou věc či situaci.

Dále jsem využila nejrůznějších dobových textů a dokumentů, fotografií a novinových článků pro celkový obraz dané problematiky a jednotlivých rozhovorů.

Metodologie-orální historie

Hlavní výzkum mé práce byl realizován metodou orální historie. Je to metoda, při které se zkoumá historický proces, jehož účastníci stále ještě žijí a mohou nám tak sdělit své vzpomínky, postřehy a názory na danou událost. Je to pro mne jakýsi pohled z druhé strany oproti psaným pramenům.

V českých podmínkách se začala tato metoda rozvíjet teprve nedávno, kdežto v zahraničí se již někde hovoří o orální historii jako o oboru.¹⁴ První výzkumy, vedené metodou orální historie, se uskutečnily v USA a byly zaměřeny na získání osobních svědectví z tzv. hospodářské krize ve 30. letech 20. století. Po americké hospodářské krizi byl zájem oslovit obyčejné lidi, jak tuto krizi zvládli a prožili. Brzy se však tato metoda začala používat i na jiné historické události, jako například po 2. světové válce. Zde však šlo spíše o antropologizující a psychologizující perspektivu.

Jako nový možný způsob interpretace minulosti se orální historie legitimizovala v 60. letech 20. století. V roce 1966 byla v USA dokonce založena Asociace orální historie (Oral History Association) a v roce 1969 vzniklo podobné sdružení ve Velké Británii (Oral History Society).¹⁵

Co se týče vývoje orální historie v českém prostředí, začala se plnohodnotně rozvíjet až po roce 1989, což však neznamená, že zde nebyly pokusy o použití této metody již dříve. V 60. letech tu byly jakési dva pokusy tzv. práce s pamětníky, byly to však levicově zaměřené otázky. Pro systematický rozvoj metody orální historie bylo k 1. lednu 2000 založeno jako jedno z oddělení Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR Centrum Orální historie, které funguje na standardech platných také v zahraničí. Soustředí se vedle vzdělávací a konzultantské činnosti zájemců o orální historii hlavně na vlastní rozsáhlý vědecký výzkum.¹⁶ Vedle toho vznikla také v lednu roku 2007 Česká asociace orální historie o.s. (COHA) jako občanské sdružení na podporu prezentace vědeckých výzkumů vedených metodou orální historie.¹⁷ V roce 2008 vzniklo také Pracoviště Orální historie na Fakultě humanitních studií Karlovy

¹⁴ Vaněk, Miroslav: O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty. COH ÚSD AV ČR, v.v.i. Praha 2008, str. 25-27

¹⁵ Přednášky doc. Miroslava Vaňka, FHS UK, 2008

¹⁶ Více na www.coh.usd.cas.cz

¹⁷ Více na www.Oralhistory.cz

Univerzity a na magisterském studijním programu se snaží studentům nejen vštěpit naši nejbližší historii, ale také z nich vychovat nové orální historiky.

Vývoji metody orální historie napomohl také obrovský boom vizuální techniky, a to v globálním měřítku.

Tato metoda lze uplatnit také v jiných humanitních a společenských oborech. Každý z těchto oborů si klade samozřejmě své specifické otázky a výzkumné cíle.

Metodě orální historie je v současné době přisuzováno několik atributů. Je charakterizována jako metoda kvalitativního výzkumu, označována jako postup, který vede k demokratizaci historie – proti „klasickým“ historickým přístupům zohledňuje tzv. malé dějiny a rozměr „každodennosti“ v historickém procesu.¹⁸ Z tohoto důvodu se metody orální historie užívá tam, kde prameny buďto úplně chybí (tzv. „bílá místa“ v historii) a nebo jsou stále značně ovlivňovány vládnoucí elitou.

Dalším specifickým rysem orální historie je její složitý vztah k fenoménu, označovanému jako *objektivní fakta* (informace, skutečnost, objektivní posuzování dějin). Jestliže z údajů, obsažených v písemném prameni (vzniklém koncem konců vždy v určité době, společenském prostředí a situaci a s určitým záměrem), „odhaluje“ historik (sám žijící v určité době a prostředí a do určité míry poplatný těmto podmínkám a okolnostem) pomocí analýzy, srovnávání s jinými prameny a zdroji poznatků, tzv. objektivní fakta, není v přístupu k orální historii s individuálním sdělením a vyprávěním získávání objektivních informací a faktů hlavní prioritou a dokonce *ani možností nebo cílem*. Sdělení, získaná v rozhovoru nebo z vyprávění, procházejí u mluvčího prizmatem jeho individuálních osobních prožitků, jsou ovlivňována kvalitou jeho paměti a závisí i na jeho osobních motivech, proč vůbec je ochoten rozhovor nebo vyprávění poskytnout. Získané údaje jsou tak nezadatelně a svrchovaně subjektivní, což však badatel v orální historii nepocítuje jako jejich nedostatek či jakýsi balast, zastírající „objektivní fakta“, ale právě jako *novou kvalitu* v pojmání dějin, zpřístupňovanou díky použitím orální historie.¹⁹

¹⁸ Vaněk, Miroslav a kolektiv: Orální historie: Metodické a "technické" postupy (skriptum). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta 2003, str. 6

¹⁹ Tamtéž, str. 7-8

Orální historie má 2 roviny demokratizace: 1) dává příležitost vyjádřit se i „obyčejným“ lidem a stojí v centru a 2) není potřeba mít za sebou nějakou organizaci, je možné se uplatnit i jinde.²⁰

Podstatou orální historie je tedy rozhovor, a to ve dvou rovinách. Rozhovor jako interview a životní příběh (životopisné vyprávění). Interview se zpravidla váže na určitou historickou událost a dotazovaný v ní vystupoval v určitém postavení a společenské roli. Tazatel se dotazovaného může ptát na otázky týkající se tématu a musí znát oblast problematiky.

Životní příběh je naproti tomu veden snahou pomoci objasnit určitý historický proces nebo etapu ze zorného pohledu narátora, či přímo jeho prožitky.²¹ Tazatel při něm buď nechá narátora volně hovořit nebo se s ním může předem dohodnout na otázkách. Rozhovor tak může být veden buď v chronologickém duchu nebo strukturovaně.²²

Aby narátor docílil kýženého výsledku, je nutné nejdříve provést důkladnou přípravu rozhovoru. Nejenže by měl již teoreticky znát historii sledovaného období, měl by si také přesně vymežit výzkumné téma, respektive, co přesně bude zkoumat. V případě přípravy projektů by měl výzkumník mít také vyřešené veškeré organizační záležitosti, sestavit si badatelský tým, zajistit technické zázemí projektu (nahrávací zařízení, přepis a archivace) a samozřejmě spočítanou finanční rozvahu. Před samotným výzkumem by se také na schůzkách badatelského týmu měli výzkumníci domluvit na přesném vymezení narátora, na tematických okruzích a jakým způsobem zkontaktují narátory.

Co se týče samotného kontaktování narátorů jakýmkoli způsobem (telefonicky, písemně, osobně), musí tazatel počítat s možnými počátečními problémy dotazovaných osob s poskytnutím rozhovoru a to hned z několika důvodů:

- Zásadní odpor vůči jakémukoli projevu, který se nahrává a nebo pevné rozhodnutí nevracet se ke své minulosti
- Věk, zdravotní důvody, fyzický či psychický stav
- Zatrpklost narátora vůči vlastní minulosti nebo vůči své současné politické, ekonomické a sociální situaci, nedůvěra v média

²⁰ Přednášky doc. Miroslava Vaňka, FHS UK, 2008

²¹ pojem Tazatel= v anglickém jazyce interviewee, pojem Narátor = v anglickém jazyce interviewer

²² Vaněk, Miroslav a kolektiv: Orální historie: Metodické a "technické" postupy (skriptum). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta 2003, str. 17

- Skutečná nebo více či méně předstíraná skromnost narátora , který bude tvrdit, že je docela „obyčejným člověkem“
- Obavy narátora, že mu již dobře neslouží paměť nebo že se dobře neumí vyjadřovat
- Výmluvy narátora, že již poskytl mnoho rozhovorů pro média a že již o sobě řekl vlastně vše
- Příliš ochotný narátor! Jestliže naopak narazí tazatel na příliš ochotného narátora, bude muset uvažovat nad tím, zda je jeho horlivost podmíněna nějakými vedlejšími úmysly a při rozhovoru a následné analýze rozhovoru tuto skutečnost vzít na zřetel.²³

Při volbě místa a času setkání narátora s tazatelem je nejlepší co možná nejvíce se přizpůsobit požadavkům narátora. V případě, že si narátor zvolí místo setkání v domově narátora, tazatel by se měl přizpůsobit tamním zvyklostem.

Rozhovor by měl mít v ideálním případě alespoň 2 fáze. Při první fázi by měl tazatel uvést *název projektu, jméno tazatele, jméno narátora, místo, datum a účel nahrávání*. V této fázi by měl narátor vyprávět spíše svůj životní příběh, tazatel by mu měl nechat volnější prostor pro vyprávění a v případě dotazů se ptát spíše ojedinele a pro upřesnění nebo doplnění nějaké informace. Po tomto prvním rozhovoru by si měl tazatel nejlépe ještě tentýž den rozhovor ještě jednou poslechnout a napsat své momentální postřehy z rozhovoru a připravit si případně doplňující dotazy pro druhou fázi rozhovoru. V druhé fázi rozhovoru již existuje jistý vztah mezi tazatelem a narátorem, lze tedy očekávat větší otevřenost narátora. Tato fáze také slouží k rozvoji probíraného tématu a k upřesnění nejasností. V ideálním případě může dojít k prohloubení a rozšíření sdělení. Po ukončení 2. fáze rozhovoru, ke kterému by mělo dojít spíše ze strany narátora, nikoli tazatele by měl tazatel provést záznam o rozhovoru, a to stejným způsobem jako u prvního rozhovoru.

Po ukončení rozhovorů následuje přepis rozhovorů, který buďto provádí badatel sám nebo profesionální písarka na základě smluvního vztahu. Zde je důležité zaznamenat přesný smysl a obsah rozhovoru. Styl narátorova sdělení by neměl být upravován ani korigován.²⁴

²³ Vaněk, Miroslav a kolektiv: Orální historie: Metodické a "technické" postupy (skriptum). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta 2003, str. 21-24

²⁴ přednášky doc. Miroslava Vaňka, FHS UK, 2008

Poslední fází projektu je analýza a interpretace rozhovoru. Zde by mělo dojít k vyhodnocení projektu dle stanovených kritérií, tedy co jsme si na počátku vytýčili za cíl. Při zpracování rozhovoru si musí badatel všimnout obsahové i formální stránky. Cílem analýzy by nemělo být pouhé porovnání narátora se známými skutečnostmi, ale měly by to být jednak nové informace a hlavně narátor sám jako subjekt a osobnost.

Velice důležité u metody orální historie je také etické hledisko. Vzpomínky na minulost mohou být pro narátora velice emotivním zážitkem a badatel je vázán k tomu, aby informací od narátora nezneužil. Je samozřejmostí, že badatel pracuje podle daného etického kodexu, přesto však žádný etický kodex nemůže předvídat individuální a jedinečné okolnosti výzkumu nebo specifické situace, které mohou v době rozhovoru nastat. Proto je součástí rozhovoru také písemný souhlas narátora s poskytnutím rozhovoru a uložením nahrávky (viz. Příloha č. 2 – Smlouva o poskytnutí práv). V této smlouvě by měl být jasně uveden účel a využití rozhovoru, postavení narátora, postavení oprávněného (tedy tazatele), doba trvání smlouvy a formální náležitosti smlouvy. Musí být opatřena podpisy narátora i tazatele ve dvou vyhotoveních, přičemž jedno vyhotovení náleží narátorovi.

Základní pravidla pro vedení rozhovoru by se tedy mohla shrnout takto: tazatel by měl mít výborné znalosti zkoumané historické události, neměl by při rozhovoru hodnotit, nevstupovat do něj vlastními názory nebo moralizovat, měl by tiše a trpělivě naslouchat, dobře ovládat techniku a samozřejmě řídit se etickým kodexem.²⁵

Při rozhovoru nevzniká pouze mluvené slovo, ale velice důležitá je zde i nonverbální komunikace, která nám může více dokreslit myšlenky narátora nebo ukázat jeho psychické rozpoložení nebo názor na situaci. Všechny tyto projevy mohou badateli pomoci při vlastní analýze rozhovoru.

Orální historie je často kritizována za to, že sbírá subjektivní materiál, proto si musí badatel dát pozor a umět rozlišit výmysly od skutečnosti a fakta a interpretace, respektive podrobit rozhovor jako historický pramen stejným způsobem kritice jako jiné typy pramenů. Metoda orální historie nikdy nebude metodou, která bude korigovat písemnou historii co se týče fakticity, ale někdy musí suplovat i tu písemnou fakticitu, neboť se písemná literatura vůbec nedochovala.

Metoda orální historie má pro mne několik pozitiv. Jednak nepředpokládá zejména u větších projektů- detailní, badatelský zájem jednotlivých tazatelů o konkrétní

²⁵ Přednášky doc. Miroslava Vaňka, FHS UK, 2008

téma či osobu narátora, respektive není potřeba, aby tento tým byl sestaven ze samých odborníků na danou problematiku. A také je použití metody orální historie mnohostranně využitelné a při praktické badatelské činnosti je pouze jednou z mnoha metod, kterými se badatel snaží uchopit a interpretovat minulost.²⁶

Dalším specifikem metody orální historie je oproti standardním metodám historiků také to, že metodou orální historie se dostávají do jakési spirály, což znamená, že nedojdou k ukončení děje. Touto metodou tedy nedojdeme ke generalizujícímu pohledu na jednu událost, ale možná na konci bádání máme více otázek než na jeho počátku.²⁷

²⁶ Vaněk, Miroslav a kolektiv: Orální historie: Metodické a "technické" postupy (skriptum). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta 2003, str. 52-53

²⁷ přednášky doc. Miroslava Vaňka, FHS UK, 2008

Oblast výzkumu

Vzhledem k tomu, že oblast pohraničí je velice rozsáhlá část republiky, vybrala jsem si pro svůj výzkum oblast Podkrkonoší, kde jsem sbírala jednotlivé rozhovory.

Krkonoše

Krkonoše (polsky Karkonosze, německy Riesengebirge), někdy též označované (společně s Hrubým Jeseníkem a Králickým Sněžníkem) jako Vysoké Sudety, jsou geomorfologickým celkem a nejvyšším pohořím České republiky a celého masivu Sudet. Leží v severních Čechách a na jihu polské části Slezska. Člení se na Krkonošské hřbety, Krkonošské rozsochy a Vrchlabskou vrchovinu. Nejvyšší horou Krkonoš je Sněžka (1602 m).

Kdysi dávno to byla součást hraničního hvozdu Království českého s převážně bukovými a smrkovými lesy. Dnes jsou známy spíše jako cíl turistů, jako přeplněné hory, v nichž příroda i pokojné hospodaření místních lidí už dávno ustoupily zástupům těch, kteří sem přijíždějí strávit dovolenou. Zároveň však Krkonoše díky turistickému ruchu zaujímají zvláštní postavení mezi ostatními částmi našeho pohraničí. Zatímco jiné kraje, zvláště ty při západní hranici, se po vyhnání obyvatel po roce 1945 proměnili v pusté lesy, Krkonoše v zapomnění neupadly. Krkonošský národní park je jednou

z největších oblastí tohoto stupně ochrany v Evropě. Mezi evropskými pohořími mají naše nejvyšší hory zvláštní postavení. Mimo masivy Alp a Karpat jsou Krkonoše nejvyšším pohořím ve střední Evropě. Sníh se tu drží někdy až do léta a tyto oblasti mají stejně drsné podmínky jako kraje u polárního kruhu. Je až neuvěřitelné, že i tady, uprostřed tundry, žili lidé. Kosili louky a tam, kde byla tráva alespoň trochu vzrostlá, nechávali pást dobytek. O něco níže se pak snažili pěstovat brambory a v údolích na málo úrodné půdě zasévali i oves a žito. Dole pod horami se již velmi brzy začal, podobně jako v jiných Němci obydlených oblastech, rozvíjet průmysl. Vznikaly tu sklárny, přádelny lnu, papírny.

Kraj pod horami tak nepatřil právě k nejchudším. To se ale nedalo říct o horách samotných. Z jejich obyvatel se postupně stali nájemci a pastýři.

Je zřejmé, že i tato oblast zaznamenala po nedobrovolném odchodu svých obyvatel zpřetrhání tradic a osobních vazeb. Ani dnes nemají největší krkonošská centra jako Pec pod Sněžkou nebo Špindlerův Mlýn více než 600 stálých obyvatel.

Zarůstání údolí, zánik tradic, úbytek stálých obyvatel či architektonické experimenty, to vše jsou změny hlavně znalci a milovníci Krkonoš. Co však musí zaregistrovat každý obyčejný návštěvník, je umírání lesa, které tu bylo patrné od počátku 70. let a které nabylo drastických rozměrů v posledním desetiletí komunistického režimu. Je to samozřejmě důsledek imisí odpadových látek, které produkují především české a polské elektrárny, ale i jiné průmyslové podniky. Do poloviny 90. let tak muselo být v Krkonoších v důsledku imisního poškození vykáceno více než 7000 ha lesních porostů.

V posledních letech se zdá, že destrukce lesa se zpomaluje a jeho obnova postupuje výrazně rychleji. Jinak je zde stále mnoho krásných míst, jejichž velehorský charakter je v naší zemi unikátní.²⁸

²⁸ Mikšíček, Spurný, Matějka, Zetich: Zmizelé Sudety, Das verschwundene Sudetenland, Český les, 2006, str. 445-446

Obrázek č.1: Špindlerův mlýn

Trutnovsko

Okres Trutnov je okresem v Královéhradeckém kraji. Jeho metropolí je město Trutnov. Rozloha okresu je 1 146,78 km², počet obyvatel je 120 022 osob (hustota zalidnění je 105 obyvatel na 1 km²). V okrese Trutnov je 75 obcí, z toho 12 měst a 2 městyse.

Z královéhradeckých okresů sousedí na jihozápadě s okresem Jičín a na jihu kousek s okresem Hradec Králové a na jihovýchodě a východě pak s okresem Náchod. Dále pak na západě sousedí s okresem Semily Libereckého kraje. Ze severu je okres vymezen státní hranicí s polským Slezskem.

V okrese Trutnov dosahuje Česká republika nejvyšší nadmořské výšky. Nejvyšším bodem je vrchol Sněžky (1602 m n. m.). Okres leží v geomorfologických celcích Krkonoše, Krkonošské podhůří a Jičínská pahorkatina.

Území odvodňuje na západě řeka Labe na východě řeka Úpa, menší část při severní hranici s Polskem je odvodňováno Bobrem, respektive Černým potokem.

V okrese Trutnov leží část území Krkonošského národního parku a Chráněné krajinné oblasti Broumovsko.

Když se podíváme do historie, tak před rokem 1938 okres Trutnov tvořily dvě zcela odlišné části. Šlo o soudní okres Úpice a na druhé straně o soudní okresy Trutnov, Maršov a Žacléř. Jelikož soudní okres Úpice obývalo převážně české obyvatelstvo, zůstal po roce 1938 na území Československa, resp. protektorátu a byl zahrnut do náchodského politického okresu. Zmíněná druhá část, kde převažovalo naopak německé obyvatelstvo, zatímco Češi tu tvořili sotva jednu desetinu, se stala jakožto okres „Trautenau“ součástí říšské župy Sudety, spadající pod vládní obvod se sídlem v Ústí nad Labem. Správu v Trutnově převzal landrát a většina Čechů musela opustit obsazené území.²⁹

V květnu 1945 byl obnoven správní okres Trutnov v územním rozsahu před 1. říjnem 1938. Tvořily jej soudní okresy Trutnov, Maršov, Žacléř a Úpice. K 9.5.1945 patřily k okresu tyto obce:

1) Soudní okres Trutnov:

Babí, Bezděkov, Bohuslavice nad Úpou, Debrné, Dolní Žacléř, Hertvíkovice, Hořejší Staré Město, Horní Ždár, Chvaleč, Kyje, Lhota, Libeč, Markoušovice, Mladé Buky (s osadami Dolní Sejfy, Kalná Voda, Klinge), Německá Brusnice (s osadou Haindorf), Nesytá, Petříkovice, Pilníkov, Poříčí, Radeč, Radvanice (s osadami Paseka, Studénka), Slavětín, Starý Rokytník (s osadami Nový Rokytník, Rubínovice), Starý Sedloňov, Staré Buky (s osadami Horní Staré Buky, Dolní Staré Buky, Postřední Staré Buky, Jirský Důl, Oblanov), Střítež, Studenec, Trutnov (s osadami Humburky, Dolní Staré Město), Vlčice (s osadou Silberštejn), Volanov, Voletiny, Zlatá Olešnice.

2) Soudní okres Maršov:

Černá Hora, Dolní Albeřice, Dolní Lysečiny, Dolní Malá Úpa, Horní Albeřice, Horní Lysečiny, Horní Malá Úpa, Jánské Lázně, Maršov I, Maršov II, Maršov III, Maršov IV, Sklenářovice, Suchý Důl, Svoboda nad Úpou, Temný Důl, Velká Úpa I, Velká Úpa II, Velká Úpa III (Pec pod Sněžkou)

²⁹ Kafka, Josef: Úvod k inventáři fondu ONV Trutnov 1945 – 1990 (1999), archivní pomůcka č.406, Inventář, sv. 1, SOkA Trutnov 2005, s. 8

3) Soudní okres Žacléř:

Bečkov (s osadou Rybníček), Bernartice (s osadou Berggraben), Bobr, Černá Voda, Königshahn (Královec), Kirnsdorf (Křenov), Lampertice, Prkenný Důl (s osadou Vernířovice), Rýchory, Žacléř.

4) Soudní okres Úpice:

Batňovice (s osadou Zálesí), Havlovice, Libňatov, Malé Svatoňovice, Maršov (Maršov u Úpice), Odolov, Petrovice, Rтынě v Podkrkonoší, Strážkovice, Suchovršice, Úpice, Velké Svatoňovice.

Zákonem o krajském zřízení ze dne 21. prosince 1948 se okres Trutnov stal součástí kraje Hradeckého. Další změny přineslo vládní nařízení č.3/1949 Sb. Šlo především o faktické zrušení soudních okresů a připojení obcí Brusnice, Dolní Ždár, Kyje a Nesytá k okresu Dvůr Králové nad Labem. V letech 1945–1948 došlo rovněž ke změnám v uspořádání a v názvech jednotlivých obcí. Tyto změny se týkaly hlavně sloučení obcí (popř. jejich opětovného odloučení) a přejmenování německých názvů obcí na české.³⁰

Co se týče hospodářství, tak významná zde byla hlubinná těžba černého uhlí na Žacléřsku a Svatoňovicku (vnitrosudetská pánev). V současnosti se doluje povrchově u Žacléře (2001). Těžba dolomit v Lánově a vápence krkonošsko-jizerského krystalinika v Černém dole (Krkonošské vápenky Kunčice, a.s.).³¹

Města, městyse a obce okresu Trutnov dnes:

Batňovice, Bernartice, Bílá Třemešná, Bílé Poličany, Borovnice, Borovnička, Čermná, Černý Důl, Dolní Branná, Dolní Brusnice, Dolní Dvůr, Dolní Kalná, Dolní Lánov, Dolní Olešnice, Doubravice, Dubenec, Dvůr Králové nad Labem, Hajnice, Havlovice, Horní Brusnice, Horní Kalná, Horní Maršov, Horní Olešnice, Hostinné, Hřibojedy, Chotěvice, Choustníkovo Hradiště, Chvaleč, Janské Lázně, Jívka, Klášterská Lhota, Kocbeře, Kohoutov, Královec, Kuks, Kunčice nad Labem, Lampertice, Lánov, Lanžov, Libňatov, Libotov, Litíč, Malá Úpa, Malé Svatoňovice, Maršov u Úpice, Mladé Buky,

³⁰ Kafka, Josef: Úvod k inventáři fondu ONV Trutnov 1945 – 1990 (1999), archivní pomůcka č.406, Inventář, sv. 1, SOkA Trutnov 2005, s. 33 – 35

³¹ Mikšíček, Spurný, Matějka, Zetich: Zmizelé Sudety, Das verschwundene Sudetenland, Český les, 2006, str. 445-446

Mostek, Nemojov, Pec pod Sněžkou, Pilníkov, Prosečné, Radvanice, Rтынě v
Podkrkonoší, Rudník, Stanovice, Staré Buky, Strážné, Suchovršice, Svoboda nad Úpou,
Špindlerův Mlýn, Trotina, Trutnov, Třebihošť, Úpice, Velké Svatoňovice, Velký
Vřešťov, Vilantice, Vítězná, Vlčice, Vlčkovice v Podkrkonoší, Vrchlabí, Zábřezí-
Řečice, Zdobín, Zlatá Olešnice, Žaclěř

Charakteristika a výběr respondentů

Vzhledem k tématu bylo nutné zrealizovat rozhovory s obyvateli německého původu, kteří zažili rok 1945 a žijí dosud v pohraničí dnešní České republiky.

Původní záměr:

- Realizovat rozhovory s obyvateli německého původu
- Tito lidé by měli být po roce 1945 odsunuti z Československa, ale následně se vrátit zpět do tehdejšího Československa

Při postupném kontaktování potencionálních narátorů jsem však zjistila, že je druhý bod (alespoň v mnou zkoumané oblasti Podkrkonoší) velice obtížný, neboť z informací získaných od mých narátorů bylo zřejmé, že většina odsunutých Němců se buď nevrátila, neboť nechtěla a nebo již zemřeli. Nakonec z mých 7 narátorů byl za hranice Československa odsunut pouze jediný. Proto jsem změnila a rozšířila svůj původní záměr a snažila se naopak zjistit, z jakého důvodu pamětníci odsunuti nebyli. Musíme také rozlišovat odsun, kdy byli obyvatelé německého původu odsunuti za hranice tehdejšího Československa a kdy byli „odsunuti“ ze svých domovů do jiné oblasti, avšak stále v rámci republiky. Což byl případ ostatních narátorů.

Výběr narátorů a metoda sběru dat

Jak jsem již výše sdělila, původní záměr jsem musela ze zmíněných důvodů změnit. Domnívala jsem se, že bude o to jednodušší získat narátory, ale nebylo tomu tak. Předem jsem neměla zjištěná žádná jména narátorů. Pouze kamarád, který v této oblasti vlastní chalupu, mi sdělil, že v jeho obci určitě minimálně jedna potencionální respondentka německého původu žije, ale že bude lepší zavolat místnímu starostovi a zeptat se, zda by mi nepomohl. To jsem také učinila. Vysvětlila jsem mu důvod mého kontaktování a pan starosta mi velice ochotně pomohl. Sám navštívil dceru manželů, kteří byli oba německého původu a tudíž oba potencionálními narátory. Poskytl mi na dceru kontakt, předem jí vysvětlil, o co se jedná a já měla tak lepší „vyjednávací pozici“. Při prvním telefonickém kontaktu jsem dceři respondentů ještě jednou vysvětlila, z jakého důvodu bych ráda získala rozhovory od jejích rodičů a domluvila se na schůzce. Po uskutečnění těchto rozhovorů jsem se narátorů zeptala, zda neznají někoho dalšího, kdo tuto dobu zažil, byl německého původu a žije zde v pohraničí.

A takto začalo mé kontaktování narátorů. Z výše zmíněného je zřejmý typ vzorkování při sběru dat. Jedná se o tzv. metodu sněhové koule (anglicky snowball sampling), tedy o účelové „nabalování“ dalších osob. Zjistila jsem, že při takto stále citlivém tématu je to opravdu nejvhodnější metoda, neboť se narátoři mezi sebou znali, tudíž, když jeden zavolal druhému, že bych s ním chtěla realizovat rozhovor, současně mu vysvětlil, o co se jedná a dával mi již kontakt s tím, že potenciální narátor ví, o co a z jakého důvodu bych ho ráda požádala o rozhovor a měl tak čas si to promyslet.

Nejen z důvodu špatného zdravotního stavu, ale také z rozhodnutí již nikdy se nevracet k této části svého života, úmrtí dosti obyvatel německého původu z důvodu vysokého věku nebo rozhodnutí již nikdy se nevracet do tehdejšího Československa jsem z oblasti Podkrkonoší získala pouze 7 rozhovorů s narátory. Získala jsem sice postupně kontakty na více než 20 lidí, ale z již výše zmíněných důvodů se mi více rozhovorů nepodařilo uskutečnit.

Zkoušela jsem získat kontakt na potenciální narátory přes starosty obcí v Podkrkonoší, jednotlivé narátory, přes zaměstnance muzea a archivu v Trutnově a také přes tamější Středisko česko-německého porozumění, kde jsem nakonec získala 2 rozhovory přímo se členy tohoto spolku.

Kontaktování respondentů

Při kontaktování narátorů musíme počítat s tím, že se vytipované osoby budou zdráhat poskytnout rozhovor, a to z různých důvodů:

- Odpor proti jakémukoli nahrávání projevu a vracení se k minulosti
- Věk, zdravotní důvody, fyzický či psychický stav narátora
- Zatrpklost osloveného narátora vůči vlastní minulosti, vůči současné politické, ekonomické a sociální situaci, pocit nedocení, ukřivdění³²

Tazatel musí vynaložit patričné úsilí, aby srozumitelně vysvětlil, že rozhovor nemá nic společného s tiskovým interview, že narátorovy zkušenosti jsou pokládány za *cenné a nezastupitelné*, že narátor se nemusí obávat dát průchod svým pocitům a současným postojům – a svá tvrzení doložit právně relevantní listinou „Smlouvou o poskytnutí práv“, zajišťující narátorovi možnost nenechat své vyprávění zveřejnit mimo okruh vědeckého týmu daného projektu.³³

Kontaktování potencionálních narátorů byla pro mne jedna z nejtěžších částí práce. Byla to má první zkušenost s opravdovým kontaktováním potencionálních narátorů a vedením rozhovorů, takže jsem si několikrát dopředu pročítala různé příručky a materiály o tom, jak navázat první kontakt, jak a co říkat a jak se chovat. Čím více jsem kontaktovala potencionálních narátorů, tím více jsem si osvojovala metodu orální historie, přesto mi však dělalo stále potíže odmítnutí potencionálního narátora poskytnout rozhovor. Vzhledem k tomu, že mi do telefonu částečně sdělili, v jakých žili poměrech, co si všechno zažili a z jakého důvodu mi rozhovor neposkytnou, dostávala jsem se již při několikátém odmítnutí do stavu, kdy jsem chtěla vedení rozhovorů ukončit úplně. Připadla jsem si jako člověk, který těmto lidem „leze“ do jejich soukromí a oživuje jejich staré a nepříjemné vzpomínky. Například jedna z potencionálních narátorek mi nejdříve rozhovor přislíbila, byly jsme domluvené již na termínu a místě konání rozhovoru, ale když jsem jí následně volala dva dny před uskutečněním rozhovoru, abych si rozhovor ještě potvrdila, sdělila mi, ať se nezlobím, ale že si návštěvu rozmyslela, že se o odsunu nechce bavit, že je slabá na srdce a jí

³² Vaněk, Miroslav a kolektiv: Orální historie: Metodické a "technické" postupy (skriptum). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta 2003, str. 22-23

³³ Vaněk, Miroslav a kolektiv: Orální historie: Metodické a "technické" postupy (skriptum). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta 2003, str. 22

myšlenka na příkoří, které se jí stalo, vždy rozčílí a že ona již na to nechce vzpomínat. Další potencionální narátorka (89 let), respektive její dcera, s kterou jsem byla v telefonním kontaktu, mi třikrát přislíbila rozhovor, ale také třikrát odmítla, že není mamince dobře, že má žaludeční potíže a není v dobrém psychickém rozpoložení. Pokaždé mne odkázala na další týden, abych si zavolala, zda se mamčin zdravotní stav již nezlepšil. Po třetím telefonátu jsem jí sdělila, že jí již nebudu obtěžovat.

Co se týče narátorů, kteří souhlasili s poskytnutím rozhovoru, byli ve většině případech velice ochotní a milí. Bylo zajímavé pozorovat, jak k mému tématu, možnosti rozhovoru a k dané části minulosti každý jednotlivě a rozdílně přistupuje. U jednoho z narátorů byla typická odpověď při dotazu, zda by neposkytl rozhovor, že si nic moc nepamatuje, že mi toho moc neřekne. Nakonec mi narátor poskytl více jak dvouhodinový rozhovor s velice přínosnými a zajímavými informacemi. Další narátorka mi sdělila, že poskytla již několik rozhovorů jak pro české tak pro německé časopisy. Musela jsem jí tedy vysvětlit, že náš rozhovor je pro vědecké účely, že mi ani tolik nejde o data a faktické údaje, ale spíše o její pocity a prožitky, její názory na danou situaci a že každá její myšlenka a názor jsou pro mne zajímavé a důležité a samozřejmě vzácné. Se zmíněnou narátorkou to byl pro mne nejpříjemnější rozhovor. Další z narátorů, již zmíněný člen ze Střediska česko-německého porozumění mne naopak překvapil svou ochotou, kdy se aktivně nabídl, že se mnou udělá rozhovor. Po předchozích zkušenostech s narátory to bylo pro mne velice zvláštní, nicméně jsem byla ráda, že budu mít další rozhovor. Tento rozhovor byl pro mne naopak jeden z těch méně příjemných, kdy se mě narátor snažil i poučovat a říkal mi, jak bych se měla chovat, co studovat a jak bych se měla postavit k této problematice odsunu Němců. Někdy mi to bylo dosti nepříjemné a já jsem byla ráda, že mám tento rozhovor za sebou. Z metodologického hlediska šlo dle mého názoru o tzv. aktivního orátora, který mívá různý záměr a zájem na rozhovoru.

Ostatní narátoři byli velice milí, skromní a nebyl vůbec žádný problém se s nimi ihned domluvit na termínu a místě rozhovoru.

Jak bylo již řečeno, s potencionálními narátory jsem se domlouvala výlučně telefonicky. Vždy jsem se jim nejdříve představila, sdělila jsem jim, z jakého důvodu je kontaktuji, kde nebo od koho jsem na ně získala kontakt³⁴ a ptala jsem se, zda by bylo možné se s nimi domluvit na rozhovoru. Několikrát jsem opakovala, že rozhovor je opravdu pro

³⁴ Jakmile jsem řekla jméno osoby blízké nebo známé potencionálnímu narátorovi, získala jsem od něj trochu více důvěry a narátor byl vstřícnější k rozhovoru

vědecké účely a nebude nikde medializován. Zároveň jsem jim sdělila přibližný koncept rozhovoru, aby věděli, o čem spolu budeme hovořit. Zároveň jsem považovala za nutné pro získání větší důvěry jim sdělit něco více o mě, respektive, odkud jsem a kde studuji, aby věděli, že jsem se s nimi zkontaktovala opravdu pouze z důvodu mé diplomové práce.

Při samotném rozhovoru s narátory to bylo i přes mé počáteční obavy velice příjemné. Všichni narátoři byli ke mně velice pozorní. Dostala jsem od každého nabídku čaje nebo kávy a co je pro mne velice úsměvné vzpomínání, u všech narátorů jsem shodně dostala různé koláče nebo chlebíčky a téměř u všech jsem je musela povinně sníst, jinak mi prý rozhovor neposkytnou. Po této zkušenosti doporučuji nabízené zkonsumovat, neboť tak narátorovi signalizujete zdvořilost, poděkování a zájem. Opravdu to byly pro mne ve většině případech velmi příjemně strávené dny. Vzhledem ke skutečnosti, že bydlím v Praze a narátoři v pohraničí, byly to opravdu výlety na celý den a domů jsem jezdila většinou až kolem desáté hodiny večer. Časově i finančně byly cesty náročné.

Okruh otázek

Vzhledem k tomu, že jsem z důvodu časové náročnosti vedla s narátory vždy pouze jeden rozhovor, musel být směřován strukturovaně, tudíž jsem měla připravené před samotnými rozhovory určité okruhy otázek, které nemusely být striktně dodržovány dle posloupnosti. S těmito otázkami jsem samozřejmě seznámila i narátory, neboť si průběh a obsah rozhovoru neuměli příliš představit. Pro navázání komunikace byly první otázky směřovány k rodině a dětství.:

- Kdy a kde jste se narodil(a)?
- Měl(a) jste nějaké sourozence?
- Co a kde jste studoval(a) za školu?
- Čím byli Vaši rodiče (povolání)?

Další otázky se týkaly již samotného období odsunu:

- Jaké byly vztahy Čechů a Němců v pohraničí do roku 1945?
- Jak probíhaly v dané oblasti první odsuny?
- Jak jste odsun a vše kolem něj tehdy vnímal(a)?
- Kdy nebo proč Vás (ne)odsunuli?
- Jak jste byli informováni o odsunech?
- Jak se odsun dotkl Vaší rodiny?
- Proč jste se po odsunu vrátili zpět do tehdejší československé republiky/ proč jste se později neodstěhovali sami do Německa? (v případě, že narátoři nebyli odsunuti mimo republiku, ale pouze v rámci Československa)
- Jak pohlížíte na dnešní česko-německé vztahy?

Některé rozhovory byly více otevřené, tedy narátoři se snažili držet tématu a sami plyně hovořili o všem, co je v této souvislosti napadlo. Otázky výše zmíněné mi tak několikrát sami zodpověděli. U některých narátorů byla potřeba více se ptát a motivovat je k hovoru.

DVĚ (TŘI) FÁZE ODSUNU NĚMCŮ

Definice odsunu

Odsun Němců a také Maďarů z ČSR, někdy též vyhnání-vysídlení většiny německého a maďarského obyvatelstva ČSR po roce 1945. Odsun, požadovaný již v průběhu 2.sv. války československým zahraničním a domácím odbojem, byl od podzimu roku 1945 prováděn na základě Postupimské dohody z 2.8. 1945 a rozhodnutím Spojenecké kontrolní rady v Německu z 20.11. 1945. Ještě před tím docházelo z iniciativy místního českého obyvatelstva a revolučních orgánů státní moci k živelnému odsunu, doprovázenému neomluvitelnými akty násilí a bezpráví. Až koncem léta roku 1945 se situace stabilizovala. Odsun byl důsledkem války a předcházela mu okupace českých zemí Německem (na její přípravě se část německého obyvatelstva žijící v ČSR aktivně podílela). Přesto šlo o nehumánní čin, protože postihl i nevinné.³⁵

Proč jsem dala do závorky číslo 3? Hlavní fáze odsunu byly opravdu jen 2, ale za třetí fází bychom mohli považovat tzv. dodatečné odsuny v letech 1947-1950. První odsun byl tzv. divoký odsun v roce 1945 a druhý odsun, tzv. soustavný nebo organizovaný odsun, který probíhal v roce 1946. Při všech těchto odsunech musíme bohužel počítat i s tzv. odsunovými ztrátami, které popíši v další kapitole.

Na konci války pobývalo v českých zemích velké množství německého obyvatelstva. Jednak to byli starousedlíci, kteří měli před říjnem 1938 československé státní občanství, jedna říšští Němci (a také Rakušané), kteří v ČSR žili ještě před Mnichovem nebo se přistěhovali po záboru pohraničí a během okupace. Mnoho z nich se na konci války odstěhovalo ze země, ale většina starousedlíků zde zůstalo, neboť si mysleli, že po válce se poměry stabilizují a že budou potrestáni pouze Ti, kteří páchali příkoří na českém státě. To se ale zmýlili.

Po zhodnocení dostupných poznatků z více pramenů lze předpokládat, že na přelomu dubna a května 1945 mohlo být v českých zemích po odečtení vojenských a civilních válečných ztrát asi 3 112 000 Němců. S říšskoněmeckými příslušníky,

³⁵ Všeobecná encyklopedie Diderot, svazek č.5, str. 439

německými usedlíky ze Slovenska, uprchlíky z Východu a ze Slezska se tehdy na celém státním území zdržovaly zřejmě 3,4-3,5 milionu všech Němců-civilistů.³⁶

Tzv. divoký odsun

Tato první fáze odsunu začala hned po skončení 2. sv.války, v květnu 1945. Jako první postihla Němce ve vnitrozemí, především ve větších městech a obcích. Tento divoký odsun byl skutečně vyhnáním, protože o něm nerozhodla vláda na základě mezinárodních smluv jako tomu bylo v druhé fázi, byl organizován místními národními výbory, pokud již byly zkonstituovány, nebo Čechy, kteří zde žili. Mnoho z těchto Čechů drželo zbraně. Dále zde sehrály roli vojenské jednotky, které zajišťovaly odsuny technicky, Rudá armáda, ale i různé tzv. „*revoluční formace*“. Podílely se na něm také revoluční gardy, jimž občané pro jejich zkratku RG přezdívali rabovací gardy. Z těchto gard se později staly pohraniční pluky SNB, které pak sehrály negativní úlohu za komunistického puče v únoru 1948, kdy byly povolány do Prahy a tam zastrášovaly občany. Bylo zřízeno 107 sběrných středisek, kde měli být soustředěni Němci určení k odsunu. Již jen výčet institucí, které se na transferu podílely, ukazuje, o jak rozsáhlou a náročnou akci se jednalo.

Co se týče oblasti Trutnovska, dne 31.srpna 1945 byl při OSK v Trutnově zřízen osidlovací referát a 17. října 1945 vzniklo v bývalé textilní továrně Jan Faltis a dědicové v Mladých Bukách sběrné středisko pro celý okres. Odsud bylo od ledna do listopadu 1946 vypraveno 25 transportů , v nichž odešlo z Trutnovska téměř 30 000 Němců.³⁷

Poválečné poměry umožňovaly uplatnit velmi tvrdá opatření, proto docházelo v této fázi často k zatýkání, internování, domovním prohlídkám, vyhošťování, zabavování majetku, exekucím i vraždám. Vyhnání co největšího počtu Němců se stalo heslem dne. Tomuto napomohly také veřejné projevy politiků a ostře formulované proklamace.³⁸

V průběhu června roku 1945 se odsun ještě zintenzívnil, často za velice krutých podmínek pro odsunované Němce. Vysídlenci si měli vzít pouze věci pro osobní potřebu a potraviny na sedm dní. Opuštěný majetek se měl zabezpečit. Představitelé armády a ministerstva vnitra vytyčili hlavní zásady transferu, který měl být rozvržen do

³⁶ Staněk, Tomáš: Perzekuce 1945, Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu –srpnu 1945, Praha,1996, str. 20

³⁷ Kafka, Josef: Úvod k inventáři fondu ONV Trutnov 1945 – 1990 (1999), archivní pomůcka č.406, Inventář, sv. 1, SOkA Trutnov 2005, s. 10

³⁸ Staněk, Tomáš: Perzekuce 1945, Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu –srpnu 1945, Praha,1996, str. 25

tří etap: nejdříve se měli vysídlit učitelé, duchovní, penzisté, veřejní a soukromí úředníci a příslušníci svobodných povolání s výjimkou lékařů a odborného zdravotního personálu. Pak měli následovat živnostníci, nadbyteční zaměstnanci průmyslových a jiných podniků a nakonec ostatní Němci podle toho, jak bude probíhat jejich výměna Čechy. Navrhovalo se, aby při výměně nebyly rozdělovány rodiny.³⁹ Z tohoto plánu je zřejmé, že z československého území měla být vysídlena v prvním směru hlavně inteligence a majetnější občané. Zaručit se měla ochrana Němců, kteří zůstali věrni republice, aktivně se zúčastnili boje za její osvobození nebo trpěli pod nacistickým terorem. V souladu s tím tak v Trutnově vznikla dne 11. října 1945 antifašistická komise, která přezkušovala oprávněnost zařazení do této skupiny. Přes všechny úlevy však nebyli antifašisté plnohodnotnými občany Československa a často naráželi na nedůvěru Čechů. Proto se někteří Němci rozhodli, že dobrovolně odejdou s ostatními Němci. Češi si však uvědomovali, že mezi Němci je mnoho specialistů ve svém oboru, proto bylo vydáno opatření, aby specialisté zůstali na svém pracovním místě. V trutnovském okrese se toto opatření kromě několika významných firem týkalo především horníků z Žacléře, Radvanic a Malých a Velkých Svatoňovic.⁴⁰

Vzhledem k tomu, že se místní úřady snažili vysídlit během krátké doby co nejvíce osob, docházelo často také k odsunu lidí, kteří do transportu nepatřili. Buď to byli Němci, u kterých se předpokládal trestní postih nebo to byli Němci s antinacistickou minulostí, Rakušané, osoby českého původu ze smíšeného manželství nebo německy mluvící Židé. Stížností na hromadné vysídlování Němců bez důkladného prověření stále přibývalo a to i ze strany Sovětů.⁴¹

Když se čs. vláda v zasedáních 2. a 10. 7. 1945 seznámila s kladným postojem sovětských vedoucích představitelů a maršála G.K. Žukova k dalšímu pokračování hromadného odsunu Němců, tlak na jeho důsledné provádění dále zesílil. Důležité bylo pro ČSR také vyjádření dalších mocností – USA, Velká Británie a to na plánované konferenci v Postupimi.

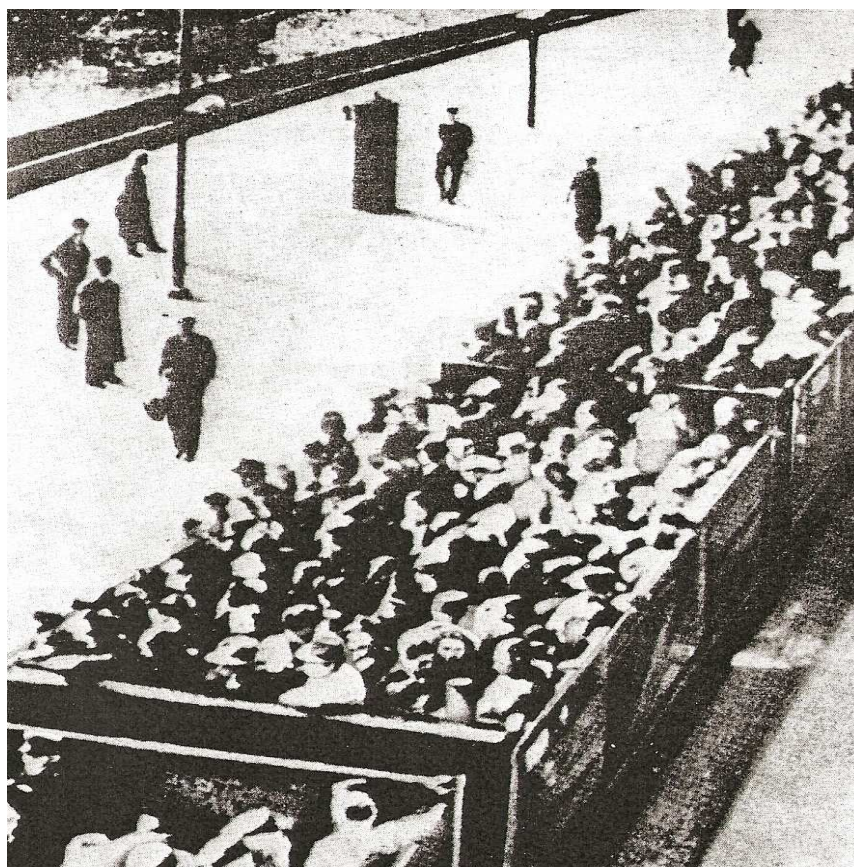
Denní průměr osob evakuovaných z ČSR dosahoval v červenci 1945 až výše 5000.

³⁹ Staněk, Tomáš: Perzekuce 1945, Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu – srpnu 1945, Praha, 1996, str. 28

⁴⁰ Kafka, Josef: Úvod k inventáři fondu ONV Trutnov 1945 – 1990 (1999), archivní pomůcka č. 406, Inventář, sv. 1, SOkA Trutnov 2005, s. 10

⁴¹ Staněk, Tomáš: Perzekuce 1945, Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu – srpnu 1945, Praha, 1996, str. 30

Obrázek č.2: Transport z etapy „revolučních odsunů“ (léto 1945)

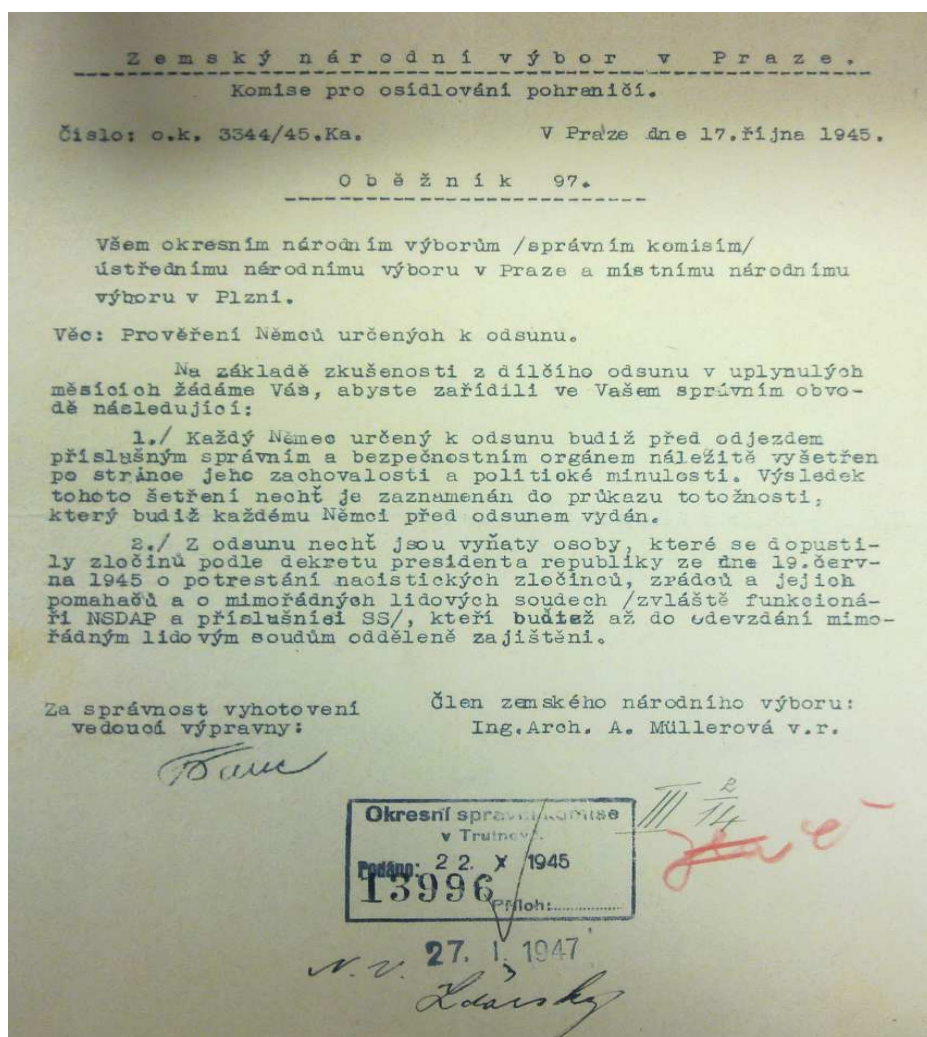

Kalkulovalo se s tím, že kdyby denní průměr evakuovaných Němců dosáhl počtu 10 000, bylo by možné provést transfer 2 100 000 osob do sedmi měsíců. Mezitím se na konferenci v Postupimi dne 2.srpna 1945 odsouhlasilo další vysídlování německého obyvatelstva, ale v důsledku horšící se situace v Německu doporučeno, aby se zatím s dalším masovým vyhošťováním Němců nepokračovalo, než se celá záležitost projedná ve *Spojenecké kontrolní radě* (SKR).⁴² Toto „přerušení transferů se samozřejmě ČSR nelíbilo.

Na podzim roku 1945 se tedy masový odsun pozastavil, ale přesto vysídlování Němců v malém měřítku pokračovalo a to formou tzv. *dobrovolného vystěhování*. Odejít však mohli dle směrnice ministerstva vnitra pouze Ti, kteří disponovali potvrzením od ONV (SKR) nebo příslušného Úřadu národní bezpečnosti (ÚNB) o tom, že se nijak neprovinili a že se proti nim nevede žádné vyšetřování, což dokazuje i nařízení na obrázku od Zemského národního výboru.

⁴² Staněk, Tomáš: *Perzekuce 1945, Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu –srpnu 1945*, Praha,1996, str. 33

Obrázek č.3: Nařízení od Zemského národního výboru v Praze

Dopravu si žadatelé museli hradit sami, vyvézt si mohli pouze 30 kg svých věcí a potraviny na 7 dní. Zakázán byl převoz peněžní hotovosti a cenností. Za zvláštních předpisů byly organizovány i dobrovolné odsuny německých antifašistů.

Co se dále začalo poměrně dost řešit, je situace a životní podmínky Němců v internačních, pracovních a dalších zařízeních. Vláda začala vyžadovat přísné, ale lidské zacházení se soustředěnými osobami. Obtížná byla hlavně situace s dětmi, které byly často internovány se svými rodiči. Do konce roku se však situace ve většině táborech celkem uklidnila. Buď se osoby po prošetřování propustily, nebo byly přiděleny na práci a nebo byly připraveny do chystaných odsunových transportů.

Pracovní využití Němců řešil komplexně dekret prezidenta republiky o pracovní povinnosti z 19. září 1945 (č.71 Sb.). Němci, kteří byli pracovní zařazení, dostávali mzdu, z které jim byla srážena 20% část, která se odváděla příslušným okresním

správním orgánům (viz. Obrázek č.4). Výnosem ministerstva školství a osvěty byla dále upravena školní docházka německých dětí.⁴³ Ty se musely naučit český jazyk.

Jednou z nejzávažnějších událostí na podzim roku 1945 bylo uzákonění konfiskace nezemědělského majetku Němců dekretem prezidenta republiky z 25. října 1945 (č.108 Sb.). Konfiskaci podléhal nemovitý i movitý majetek, a to zásadně bez náhrady (viz. Příloha č.3).

Přípravy tzv. *organizovaného transferu* se dostaly po listopadu 1945 do závěrečné fáze, kdy SKR schválila konečnou variantu způsobu odsunu Němců. Samozřejmě byl odsun Němců sledován a komentován i ve světě. Většina světové veřejnosti upozorňovala na potřebu přesídlivat Němce postupně, humánně, bez zbytečné tvrdosti a excesů.⁴⁴ Samozřejmě se odsun Němců řešil i v tuzemských médiích, hlavně novinách (viz. Příloha č.4).

⁴³ Staněk, Tomáš: Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha 1991, str. 121

⁴⁴ Tamtéž, str. 132

Obrázek č.4: Srážka 20% z hrubé mzdy

Pro úsporu papíru používám
starých tištěných formulářů.

Russ
Schuh
Trautenu

am 10.9.46

OBCHOD OBUVÍ
JAN RUSS
Národní správce
ŠTĚPÁN HOLÝ

Titl.
Okresní národní výbor
sociální oddělení
T r u t n o v .

Dne 16.5.t.r. byl vystřehován, u nás zaměstnaný
obuvník německé národnosti
Alois R i c h t e r
kterému měl být srážem ještě zbytek Kčs 1.417,80 za 20% srážky
za minulý rok.
Jelikož měl 2 nezaopatřené děti a žena nevydělávala
ukázalo se, že 20% srážky současně, strhované od ledna a k tomu
uplácení srážek za minulý rok jsou pro něj neúnosné a zažádal si
dne 3.4.t.r. o slevu obnosu Kčs 1.417,80.
Bylo mu přislíbeno příznivé vyřízení a proto srážení
starého nedoplatku, až do vyřízení zastaveno.
Mezi tím byl jmenovaný vysídlen a prosím proto, aby
byl shora uvedený nedoplatek odepsán.

V dokonalé účtě
OBCHOD OBUVÍ
JAN RUSS
Národní správce
ŠTĚPÁN HOLÝ

2433-70
14178
130-20

12. 10. 1946

JOHANN RUSS
Schuhwarenhaus
TRAUTENAU, Sudetengau
Telefon Nr. 419

Soustavný (organizovaný) odsun

Před začátkem ledna 1946 byly přípravy k tzv. řádnému odsunu Němců z Československa v podstatě skončeny. Počet obyvatelstva v pohraničí je znázorněn níže v tabulce.

Tabulka č.3: Obyvatelstvo v pohraničí k 6.1. 1946

Obyvatelstvo v pohraničí celkem	Čechů aj. slovan.obyv.	Němců	Z toho antifašistů
3 712 320	1 827 621	1 884 699	52 651

Podle směrnic ministerstva vnitra z 31. prosince byla v jednotlivých regionech za spolupráce všech zúčastněných orgánů a složek přijata nezbytná opatření pro zabezpečení celé akce. Odsun měl podle původního plánu proběhnout ve třech etapách. První měla být ukončena v polovině roku 1946 vyčerpáním početních kvót pro jednotlivé okresy. V této fázi neměly být za hranice přesídlovány osoby zaměstnané v průmyslových podnicích v pohraničí, které byly zařazeny do kategorie A, a také v zemědělství a lesnictví. Ve druhé etapě měli být do transportů zařazeni všichni zbývající Němci mimo antifašistů, osob z národnostně smíšených manželství a specialistů s rodinnými příslušníky. Tato fáze měla skončit vysídlením těch skupin Němců, kteří byli nasazeni na práce do vnitrozemí. V poslední etapě se měly řešit otázky vystěhování kvalifikovaných pracovních sil v průmyslu a zemědělství. U této kategorie německého obyvatelstva byla kritéria postupu ujasňována až v průběhu vlastního transportu.⁴⁵ V mnoha případech žádali sami zaměstnavatelé o to, aby občané německého původu, kteří jsou u nich zaměstnáni, mohli zůstat v zaměstnání z důvodu jejich potřeby (viz. Příloha č.5- Propuštění).

Ať už šli Němci do jakékoliv okupační zóny, všichni měli projít osmidenní karanténní lhůtou ve sběrných střediscích, aby do transportů nepřišly osoby, u nichž bylo podezření z infekčních chorob. S sebou si nesměli brát:

- vkladní knížky a vkladní lístky
- hodinky význačných značek
- fotografické přístroje, rozhlasové vysílače
- cenné gobeliny, textilie, koberce

⁴⁵ Staněk, Tomáš: Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha 1991, str. 169

- cenné kožešiny
- motorová vozidla
- lékařské přístroje
- léky
- domácí užitkové zvířectvo
- svršky, které jsou nebo mohou být součástí živého nebo mrtvého inventáře zemědělských podniků
- jiné předměty značnější hodnoty podle volné úvahy⁴⁶

Co se týče vývozu oblečení a peněz, vydalo k tomuto ministerstvo vnitra následující směrnici:

Pokud jde o rozsah svršků, vyvážených odsunovanými osobami, jest ve směrnících ministerstva vnitra omezen na hranici 30 kg na osobu. Podle posledního ujednání s americkými okupačními úřady jest tato váha zvýšena na 50 kg na osobu; přitom má býti postupováno blahovolně a jsou přípustné i odchylky od zmíněné váhy, zejména ve zřetelehodných případech;

Jest všeobecně přáním ministerstva financí, aby celní orgány, určené k celnímu odbavení stěhovaných svršků, postupovaly v zájmu hladkého průběhu odsunované akce pokud možno velkoryse a v úzké spolupráci a dohodě s exponovanými zástupci správních úřadů.

Vývoz platidel

Podle směrnic ministerstva vnitra mohou si odsunované osoby vyvézt nejvýše částku 1000 říšských marek (v efektivních platidlech říšské měny) na osobu (bez ohledu na věk). Tato hranice budiž přesně dodržována. Vývoz platidel jiné než říšské měny jest bezpodmínečně zakázán.⁴⁷

Zprávy od osob, které na jaře 1946 pobývaly v intervenčních, pracovních a zajateckých táborech nebo ve vazbě, svědčí o tom, že životní podmínky v těchto zařízeních byly

⁴⁶ Fond ONV- Trutnov, Státní oblastní archiv-Zámorsk, Inv. Číslo 1727, sign. 1/25, 1945, ev.j. kt 104

⁴⁷ Tamtéž, ev. j. kt 104

nelehké a někde i značně tvrdé. Dobový tisk ovšem přinášel informace o tom, že v intervenčních táborech panuje kázeň a pořádek.⁴⁸

Hlavní masa Němců vysídlených z ČSR směřovala v lednu-dubnu 1946 do amerického pásma v Německu. V tabulce níže vidíme přesný harmonogram odsunutých.

Tabulka č.4: Počet odsunutých do americké zóny

Časové rozmezí	Počet odsunutých do americké zóny
25.12.1945-14.2.1946	24 967
15.2.-28.2.1946	20 186
1.3.-15.3.1946	35 980
16.3.-31.3.1946	38 440
1.4.-15.4.1946	72 031
16.4.-30.4.1946	72 040

Němci byli omezeni, co se týkalo oblasti zásobování, sociálního zabezpečení, propadly jim nároky na dávky ze sociálního pojištění, byli vyloučeni z volebního práva. K tomuto se přidala různá omezení ochrany majetku a osoby, jako například volnosti pohybu, možností sdružovat se, používat mateřský jazyk na veřejnosti a ve styku s úřady.⁴⁹

V květnu 1946 z hlediska odsunu došlo ke zvýšení počtu odsunovaných osob, došlo ke zdokonalení přípravy a organizace celé akce. Začal hromadný transfer do sovětské zóny v Německu. Počet Němců vyvážených po železnici dosahoval v červenci 1946 maxima, protože právě v tomto období (od 1.7. do 15.7.) odjíždělo do obou okupačních pásem v Německu denně celkem 12 transportů (po 6 do každé zóny) s celkem 14 400 osobami.⁵⁰

Na podzim roku 1946 byla reálná možnost, že se masové vysídlování bude moci zakončit v říjnu. Na kritiku postupu vůči německému obyvatelstvu, která se na podzim 1946 občas objevila v USA, Velké Británii i dalších zemích, reagovali čs. představitelé odmítavě.⁵¹

Odsun Němců pokračoval na podzim roku 1946 za podmínek dohodnutých se Sověty a Američany relativně nerušeně a měl být ukončen do sovětské zóny dne 27.října a do americké zóny 29.října.

⁴⁸ Staněk, Tomáš: Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha 1991, str. 175

⁴⁹ Tamtéž, str. 189-191

⁵⁰ Tamtéž, str. 206

⁵¹ Tamtéž, str. 220

Hromadný transfer německého obyvatelstva byl po organizační, technické a materiální stránce velmi náročnou operací, která si vyžádala značné náklady. Národní banka uvolnila na vybavení odsunovaných osob asi 1 mld. marek, celkové finanční výdaje na zajištění transferu byly propočteny na zhruba 500 mil. Kč.

O dalších přesunech Němců z čs. území a zakončení transferu se jednalo s Američany 31.října-1.listopadu 1946. Vzhledem k tomu, že se čekala tuhá zima, navrhovala americká delegace dvě možnosti postupu:

- a) zrychlit tempo odsunu tak, aby mohl být proveden v plném rozsahu do konce r. 1946
- b) přerušit odsun přes zimu a obnovit jej na jaře roku 1947

Obrázek č. 5: Odsun Němců listopad 1946⁵²

Československo se rozhodlo pro tu druhou variantu.⁵³ Na konci roku se tedy začalo s likvidací některých sběrných středisek. V činnosti se jich mělo ponechat 14-15. Němci, kteří již byli soustředěni, měli být přiděleni na práce.

Po skončení hromadného odsunu na podzim 1946 oznámily americké vojenské orgány, že převzaly z ČSR 1 445 059 Němců, z toho 53 187 antifašistů. Sovětská zóna

⁵² časopis: Riesengebirgsheimat, článek Organisierte Vertreibung, str. 4-5, 2006

⁵³ Staněk, Tomáš: Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha 1991, str. 228

převzala 786 482 osob, z toho 42 989 antifašistů. Z těchto statistik však musíme odečíst osoby, které se do Německa dostaly již dříve, tzn. 223 000 pro americké a 150 000 pro sovětské pásmo.⁵⁴

Zakončení nejdůležitější fáze transferu německého obyvatelstva bylo v Československu hodnoceno jako splnění jednoho z nejnáročnějších úkolů poválečné obnovy a výstavby republiky. Pro Edvarda Beneše toto bylo nejen vyřešení jedné ze stěžejních historických a nacionálně politických otázek, ale také jistou satisfakcí a kompenzací za mnichovské dny.⁵⁵

Dodatečné odsuny v letech 1947-1950

Proti dokončení transferu stály čím dál tím více střety zájmů hlavně západních velmocí, neboť se jim zdálo, že se ČSR stále více sblíží se Sovětským Svazem a s tzv. lidově demokratickými státy. Američané dávali v této době najevo, že nepočítají s obnovením transferu ve větším měřítku s odvoláním na těžké podmínky ve své zóně. Dokonce spolu s Velkou Británií na jaře 1947 podpořili návrh francouzského ministra G. Bidaulta na úplné zastavení transferu. Sovětský Svaz byl zásadně proti tomuto návrhu. Němci tak začali být rozptylováni do vnitrozemí mezi české obyvatelstvo. Z Trutnovska bylo tak do dubna 1948 vystěhováno zhruba 250 osob (především do okresů Hradec Králové, Hořice a Jaroměř). 10. března 1947 bylo zrušeno sběrné středisko v Mladých Bukách.⁵⁶

Na jaře roku 1947 také vzrostl počet ilegálních přechodů hranic.

Podle československých údajů opustilo ČSR v registrovaných transportech během let 1947-1948 v rámci slučování rodin ještě 12 824 osob (z toho 5 290 do americké a 7 534 do sovětské zóny) a v lednu-červenci 1949 5 303 osob. Ještě však existovala jiná možnost legální formy odchodu od ledna 1948, označována jako „vedlejší evakuační cesta Aš-Hof“. Tato akce byla dohodnuta pouze německými orgány a takto odešlo denně 200-300 osob, tzn. dohromady cca 30 000 a od května 1949

⁵⁴ Kučera, Jaroslav: Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva, Problémy jejich přesného vyčíslení, Praha, 1992

⁵⁵ Staněk, Tomáš: Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha 1991, str. 238

⁵⁶ Kafka, Josef: Úvod k inventáři fondu ONV Trutnov 1945 – 1990 (1999), archivní pomůcka č.406, Inventář, sv. 1, SOkA Trutnov 2005, str. 10

dalších 2000. Akce skončila v únoru 1950, kdy došlo k dohodě o dobrovolném vysídlení 20 000 osob německé národnosti z ČSR. Proběhla v letech 1950-1951 a bylo při ní vysídleno do SRN 16 417 osob. Jinak individuálně odešlo 1 818 osob do NDR a do Rakouska.⁵⁷

Podle československých orgánů bylo v letech 1945-1949 vysídleno nebo opustilo československé území přibližně 2 630 000- 2 710 000 Němců, přičemž ne všichni z nich byli bývalí českoslovenští občané. U Němců, kteří v ČSR zůstali, se usilovalo o jejich co nejsnadnější a nejrychlejší asimilaci.

Odsunové ztráty

Tato kapitola bude spíše statistického rázu. Bohužel i tato část historie byla poznamenána lidskými ztrátami. Nejedná se v tomto případě o stoprocentní výsledky, ale spíše o přibližné počty, neboť přesná čísla z důvodu obrovských politických, sociálních a etnických změn nejsou možná. A i když se nejedná o přesná čísla, je zřejmé, že odsun německého obyvatelstva ze zemí střední a jihovýchodní Evropy změnil etnické hranice Evropy.

Pojem odsunových ztrát většinou zahrnoval i nejednoznačně související případy úmrtí. Spadají sem osoby, které zahynuly po 8.5. 1945 v důsledku násilných činů na území ČSR. Více sporné jsou sebevraždy. Zpravidla se sem započítávají i zemřelí v táborech, kde byla část obyvatel soustředěna do doby svého odsunu, tedy již mimo československé území. Spor, zda k úmrtí došlo především v důsledku odsunu nebo v důsledku předchozího válečného strádání, dlouhodobé nedostatečné výživy během války i bezprostředně po ní, nelze jednoznačně rozhodnout.⁵⁸

Většina autorů se pohybuje v rozmezí od 216 000 - 272 000 ztrát na životech. Jako východisko při zjišťování sudetoněmeckých ztrát při odsunu byly zvoleny údaje o počtech sudetoněmeckého obyvatelstva v odstoupených pohraničních oblastech ČSR a na území protektorátu Čechy a Morava v roce 1939, resp. 1940 a v jejich domovských zemích v roce 1950.⁵⁹ Jsou zde započteny i všechny nevysvětlené případy. Co se týče

⁵⁷ Kučera, Jaroslav: Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva, Problémy jejich přesného vyčíslení, Praha, 1992

⁵⁸ Tamtéž, str.7

⁵⁹ Tamtéž, str. 8

úbytku českého obyvatelstva v důsledku přechodu od české k německé národnosti, byl přibližně ve výši 150 000 osob.

Co se týče úmrtí německého obyvatelstva podle údajů československé statistiky, tak ta udává, že za rok 1945 v českých zemích zemřelo celkem 60 137 osob. Podle příčin úmrtí je uvedena v případě 10 543 osob vnější příčina (z toho 5 558 sebevražd) a v případě 2 385 osob je příčina smrti neurčena. Obdobné údaje přináší československá statistika i pro rok 1946, ale v tomto roce je nutné již brát v potaz obrovský úbytek německého obyvatelstva v důsledku odsunu. V roce 1946 zemřelo na území Čech, Moravy a Slezska 28 736 osob německé národnosti. Vnější příčiny úmrtí jsou uvedeny u 2 072 osob, z toho bylo 1 109 sebevražd a v 580 případech nebyla příčina smrti uvedena.⁶⁰

Co se týče zemřelých v internačních táborech a lazaretech, statistické údaje v roce 1945 uvádějí 1 149 osob a v roce 1945 celkem 1 170 zemřelých osob, ale jsou zde uvedeny pouze IT, u kterých bylo známo poslední bydliště.⁶¹

V československých archivech a fondech centrálních úřadů neexistuje doklad, že by československá strana někdy provedla bilanci nebo alespoň odhad poválečných ztrát německých a sudetoněmeckých obyvatel. Vyhodnocování dobových zpráv ztěžuje i okolnost, že se bez bližšího určení hovoří o Němcích, takže bližší rozlišení (sudetský, říšský nebo jiný) není možné.⁶²

⁶⁰ Kučera, J.: Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva. Problémy jejich přesného vyčíslení, Praha, 1992, str. 24 Tamtéž, str. 24

⁶¹ Tamtéž, str. 24

⁶² Tamtéž, str. 26

VÝZKUMNÁ TÉMATA A JEJICH ANALÝZA

Stručná charakteristika pamětníků

Před samotnou analýzou rozhovorů zde ještě stručně popíši jednotlivé pamětníky. Vzhledem k menšímu počtu pamětníků si zde mohu dovolit individuálnější přístup.

Pamětnice Herta Paulů

Datum a místo narození: 27.12.1936 ve Vrchlabí

Žila v dělnických domech ve Vrchlabí až do roku 1945, následně se museli vystěhovat, ale vzhledem k tomu, že matka dříve sloužila u pána, který se stal starostou, tak ten jí několikrát protekčně zařídil prodloužení pobytu v republice. Přestěhovaly se tedy do jednoho z konfiskátů a čekaly, zda a kdy na ně přijde řada. Matka byla původem Češka (ale také ze smíšeného manželství), takže se jich 1. vlna odsunu netýkala. Otec byl, jak se vyjádřila narátorka „čistokrevný Němec“.

Byla ze tří dětí. Ze všech sourozenců byla nejmladší. Sourozenci velice brzy zemřeli. Když jí byly 3 roky, tak jí otce jako Němce odvedli do války a ona od té doby žila sama s matkou. V roce 1952 se vyučila jako pánská krejčová. Následně pracovala v Teplicích asi 4,5 roku, poté se vdala a měla holčičku.

Pamětník Reinhold Tannhäuser

Datum a místo narození: 2.8.1933 ve Vrchlabí

Tento pamětník je ze smíšeného manželství, kde matka byla Němka a otec byl Čech. Ve Vrchlabí chodil před rokem 1945 do německé školy, poté přešel do české školy rovnou do 5. třídy, ale neuměl česky, takže to měl velice složité. Následně šel ve Vrchlabí do učení na 3 roky na řezníka. Potom byl také 2 roky na Slovensku na vojně. Má jednoho sourozence- o 7 let mladší sestru.

Byl odsunutý se svou matkou a sestrou v první vlně odsunů do Východního Německa. Otec zůstal v Československu, neboť ho zde potřebovali pro práci a také se snažil vyjednat návrat své ženy s dětmi zpět do republiky. Podařilo se mu to a jel svou rodinu hledat do Německa. Celá rodina se následně přibližně po tři čtvrtě roce vrátila zpět do Vrchlabí.

Pamětnice Anna Tannhäuserová

Datum a místo narození: 20.3.1928 v Husích Boudách

Je ze 3 dětí, vyučená švadlena. Otec byl povoláním domovník a pracoval navíc v lese, matka se starala o hospodářství, jinak povoláním byla švadlena. Do roku 1948 žili na Husích Boudách v rodném domě matky. Poté se museli odstěhovat do „kraje“ (hranice mezi „krajem“ a „podhůřím“ byla v obci Stará Paka. Od státních hranic ke staré Pace se oblast nazývala „podhůří“ a oblast od Staré Paky dále do vnitrozemí místní obyvatelé nazývali „kraj“ – pozn. autorky). Následně se z „kraje“ opět přestěhovali do hor, ale do Strážného. Se svým mužem mají jednu dceru.

Pamětnice Margarita Herbsová

Datum a místo narození: 11.10. 1927 ve Vrchlabí

Chodila nejdříve do školy v Trutnově a následně na konci roku 1944 začala studovat v Liberci. Poté však musela nastoupit do RAD (Reichsarbeitsdienst = Říšská pracovní služba – pozn. autorky) do Slezska. Když se vrátila, byl květen 1945 a začala první vlna odsunů.

Otec byl Němec, ale narodil se v Praze. Uměl velice dobře česky, neboť jeho otec ho posílal do české školy. Matka byla také Němka, ale ta se téměř česky nenaučila. Byla učitelkou na klavír. Vzhledem k tomu, že byl otec uznáný po válce jako antifašista, neboť za války hodně pomáhal zajatým a vězněným Čechům jako tlumočnick u soudů, nebyli nakonec odsunuti.

Samotná narátorka neuměla česky a ani nechodila do české školy. Velice pěkně však česky hovořila, což prý za ta léta odposlouchala.

Pamětník Ing. Roland Wiesner

Datum a místo narození: 4.7.1937

Oba rodiče pamětníka byli německého původu. On je ze tří dětí, má ještě bratra a sestru. Maminka téměř česky neuměla, ale tatínek naopak hovořil česky velice dobře. Sám pamětník se díky školám také naučil velice dobře česky. Vzhledem k tomu, že jeho otec byl elektrikář a uměl velice dobře česky, nebyli nakonec po roce nejistoty odvedeni. Pamětníkovi to bylo líto, on chtěl jít pryč, ale naopak maminka byla velice šťastná, že zde mohou zůstat. Přesto se museli několikrát stěhovat v rámci republiky.

Pamětnice Waltraud Zábranská

Datum a místo narození: 22.7.1933 v Mladých Bukách

Matka pamětnice byla německého původu, otec byl německého původu ze strany jeho matky, jeho otec byl Polák. Otec pamětnice zemřel v roce 1942 ve válce, takže pamětnice žila pouze s matkou a sestrami, které v dnešní době obě žijí v Německu. Pamětnice vychodila 4 roky německé obecné školy, následně 1 rok měšťanské německé školy, po roce 1945 nemohla jako Němka chodit do žádné školy, až později šla do obecné české školy. V 19 letech se vdala za Čecha. Pracovala 13 let ve firmě Texlen v Mladých Bukách. Měla 2 syny, první syn již nežije. Matka byla považována za antifašistku a také díky strýci pamětnice nebyli odstěhováni do Německa. A ani v rámci republiky se nemuseli stěhovat. Žili celý život v obci Mladé Buky.

Pamětnice Marta Šafářová

Datum a místo narození: 28.8.1920 v Mladých Bukách

Oba rodiče pamětnice byli Němci, ale vzhledem k tomu, že otec byl sociální demokrat a uměl perfektně česky, byl nakonec uznán jako antifašista. Pamětnice je ze 4 dětí, avšak nejmladší bratr zemřel jako malý. Není vyučená, již od 13 let musela pracovat. Nejdříve pomáhala v místním řeznictví, poté začala pracovat v továrně (Texlen). Ze zdravotních důvodů musela v továrně skončit a začala jednomu muži v obci hlídat 3 děti. Po nějaké době si ho vzala a měla s ním ještě jednoho syna. Pamětnice s rodinou byli vystěhováni na práci do Hradce Králové, ale nikdy ne do Německa. Byli sice připraveni na odsun a dokonce si ho i přáli, ale transporty byly pozastaveny, neboť by v Mladých Bukách nezbyl nikdo, kdo by pracoval v továrnách.

Obecná analýza rozhovorů

Již před uskutečněním rozhovorů a jejich přepisu a analýze jsem měla určitou představu, jaké otázky bych chtěla zodpovědět. Z obsahového hlediska mne zajímalo, z jakého důvodu daného narátora a jeho rodinu buď odsunuli a nebo neodsunuli, jak dle jejich interpretace probíhal odsun, jak a zda byli na odsun připraveni. Z psychologického hlediska mne zajímaly pocity narátorů a názory na odsun, zda se později chtěli odstěhovat a žít v Německu a jak pohlížejí na česko-německé vztahy. Pro tuto práci jsem si tedy vybrala 5 hlavních témat, která se v rozhovorech shodně a nejvíce objevila. Co se týče jazykové analýzy rozhovoru, není mým hlavním cílem v této práci, zmíním ji tedy pouze okrajově.

Z rozhovorů však vzniklo mnoho dalších, velice zajímavých, okruhů témat, ale z důvodu omezeného rozsahu této práce není možné všechny obsáhnout. Ráda bych je však zanalyzovala v mé případně další práci. Jen pro příklad uvedu pro mne nejzajímavější téma, na které narátoři sami v průběhu rozhovoru narazili, a to jsou Židé. Židovská otázka je dle mého názoru taktéž natolik komplikovaná a specifická, že by si zasloužila samostatnou práci, proto ji zde v teoretické části sice uvádím, neboť do tohoto komplexu historických událostí nesporně patří, ale příliš ji nerozebírám. V případě zájmu si však čtenář může jednotlivé rozhovory na toto téma poslechnout na přiloženém CD nosiči.

Co se týče samotných rozhovorů a jejich následného přepisu, z důvodu mé do té doby pouze teoretické zkušenosti s vedením rozhovorů jsem při jejich opětovném čtení zjistila, že některé mé dotazy byly někdy zavádějící, popřípadě i hloupé. Při postupném nabírání zkušeností a poučování se ze svých vlastních chyb jsou rozhovory dle mého názoru pomalu ale jistě na lepší úrovni. Chce to však samozřejmě daleko větší praxi, aby se člověk vyvaroval všech možných chyb.

Dříve, než začnu s vlastní analýzou jednotlivých otázek, přiblížím zde ještě stručně společná jazyková specifika všech narátorů. Oba narátoři mužského pohlaví hovořili velice pěkně česky bez znatelného přízvuku. Taktéž narátorka Herta Paulů velice pěkně hovořila česky, i když u ní jsem občas rozeznala německý přízvuk. Avšak u narátorek Anny Tannhäuserové, Margarity Herbsové a Marty Šafářové byl německý

přízvuk opravdu zřetelný. Je to možná z důvodu, že všechny tyto narátorky jsou starší než ostatní narátoři a česky se naučily víceméně z poslechu. Poměrně často také hledaly české výrazy pro slova a pojmy. Všichni společně užívali nespisovných slov, často slova nebo části vět opakovali a narátoři Reinhold Tannhäuser a Margareta Herbsová užili také několikrát vulgární slovo. Pro specifikaci nějakého místa, události nebo osoby všichni shodně několikrát použili německý výraz.

Analýza výzkumných témat

Důvod (ne)odsunutí

Mou základní otázkou, kterou jsem chtěla zjistit, bylo, proč a kam byli narátoři a jejich rodiny odsunuti a nebo naopak, z jaké příčiny odsunuti nebyli. Zda důvody, které narátoři uvedou, budou korespondovat s obecně známými pravidly pro odsun nebo zda existovaly ještě jiné důvody k tomu, proč odsunuti nebyli. Pouze jeden z narátorů byl se svou matkou a sestrou odsunut do východní zóny Německa, jinak ostatní narátoři zůstali v Československu, ale ani jim se opuštění jejich domovů nevyhnulo a museli se přestěhovat většinou kvůli nasazení na práci u sedláků a statkářů v jiné části republiky. Mezi Němci se říká, že byli odsunuti do „Čech“. U všech narátorů bylo toto pojmenování rozšířené a známé.

My jsme šli jako Heim ins Reich, domu do Říše nás vystěhovali. No a otec byl na vojně, že jo... [odmlka] No, tady měl rodiče, matka byla Češka, on byl Němec, přišel sem, šel přes hranice, my jsme už byli tam jako (v Německu – poznámka autorky), no my jsme přišli. Šel přes hranice. Samozřejmě, že ho chytli, musel na statku odpracovat, tak šel do Vrchlabí, tam měl matku Češku, otce Němce. No a pak ho pustili a našel si práci ve Vrchlabí u Šubrtů jezdit s uhlím jako šofér. No, jako šofér jezdit s uhlím. Vyběh si to vod výboru k výboru nebo jak se to...a vyběh, že jsme mohli zpátky. Jo, ale mezitím my jsme tam nesměli zůstat na jednom místě. My jsme museli vod jednoho lágru k druhému jsme se museli stěhovat.⁶³

O internačních táborech (lágrech), respektive množství a umístění, je povědomí poměrně veliké, avšak nikde není přesně popsáno, jaký tam měli internovaní režim, jak dlouho v táborech pobývali a jak se k nim pověření zaměstnanci chovali. Někdy (hlavně v roce 1945 při tzv.divokých odsunech) se na povrch dostaly informace, že se internovaným Němcům dostává až nelidského chování, později však tyto informace utichly. Délka pobytu v táborech byla dle narátora ze Strážného minimální.

⁶³ Rozhovor s panem Reinholdem Tannhäuserem vedla Petra Salomonová, březen 2010

Jeden den, druhý den ráno jsme šli dál. Vždycky v tom dalším (táboře- pozn. autorky) jsme zapsat jsme se museli, no a taky jeden čas jsme nešli. Já nevím, jak to bylo. Pak nás našel (otec – pozn. autorky) v lágru, papíry měl a my jsme šli zpátky do Vrchlabí.⁶⁴

Narátora ze Strážného zasáhla hned první vlna odsunů, tedy již v roce 1945, kdy je všemi narátory shodně vyprávěno, že při těchto prvních odsunech bylo vystěhování velice rychlé. Někteří hovořili o 10 minutách k vystěhování, jiní o 1-2 hodinách. Všichni se shodli na tom, že odsunovaní si mohli vzít maximálně 20-25 kg těch nejnужnějších věcí a byli okamžitě odvedeni do táborů.

Hned, jsme mohli vzít pár věcí, co bylo, no a šli jsme hold do toho lágru no. No a pak, když jsme šli vocad' z těch lágrů ven, tak nás navagonovali jako dobytek [rozčileně] do vagonů, jo, tak nás odstěhovali, tak. Pak otevřeli dveře a „Můžete jít“.

nebo

Tam (v Německu- pozn. autorky) se taky vůbec nikdo nestaral a hlavně, hlavně je nikdo nechtěl. Protože bylo po válce, že? Nedostatek potravin. Tak táhli, táhli prostě od vesnice k vesnici. Někdo si ňák, ty zemědělci, ty si vzali ňáký lidi a ty ostatní táhli dál. Malý děti, starý lidi, ty taky umírali.⁶⁵

Zajímalo mě také, v jakých podmínkách odsunutí Němci v táborech žili a jak se k nim osoby pověřené hlídáním táborů chovaly. Narátor ze Strážného, tedy jediný narátor, se kterým jsem hovořila a který zažil odsun do Německa a prošel si několika internačními tábory, byl při těchto vzpomínkách stále velice rozčilený.

Když jsme šli z toho lágru, tak tam byly takový stoly [ukazoval na svůj stůl doma v kuchyni], ale vo 2 metry vo 3 delší. Otevřít kufr, todleto, tam seděli, prohlíželi, tak to pěkný, to ještě vyhodili. Já řeknu, jaký to bylo. To pěkný ještě si vzali a my jsme mohli jít, tak jak...[odmlka]. Takhle to bylo. No, jo, no. My jsme přišli tam a co teď.

No, co tam teďko, tam už bylo tolik Němců před náma, že jo.

⁶⁴ Rozhovor s panem Reinholdem Tannhäuserem vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁶⁵ Rozhovor s Hertou Paulů vedla Petra Salomonová, březen 2010

...

*Ha – Halle, ve Východním Německu, znáte? Ten tábor byl tak zavšivenej, že když si na to vzpomenu, tak se musím drbat ještě dneska! V Halle no, velký město, zavšivenej to tam bylo. To nezapomenu.*⁶⁶

Tento narátor je jeden z mála Němců, kteří byli odsunuti do Německa a opět se vrátili do tehdejšího Československa. Díky jeho otci, který jako antifašista mohl zůstat v Československu a zařídil na příslušných úřadech, aby se jeho rodina mohla vrátit zpět do republiky, se narátor během jednoho roku vrátil. Ze shodného vyprávění narátorů jsem usoudila, že je to opravdu ojedinělý případ najít narátora německého původu, který by se po odsunu vrátil. Ve většině případech se odsunutí Němci již vrátit zpět nesnažili. Začali v Německu nový život a když přijeli v době totality do ČSR na návštěvu za svými známými a příbuznými nebo se jen podívat na svůj bývalý domov, shodovali se, že jsou nakonec rádi, že žijí v Německu. Tyto informace mi potvrdili také 2 narátoři, kteří jsou členy společnosti pro Česko-německé porozumění a pravidelně se scházejí s odsunutými Němci.

Ostatní narátoři sice odsunuti z republiky nebyli, ale přesto byli odsunem různě postihnuti. Někteří byli rádi, že zde mohli zůstat, ale někteří chtěli odejít, avšak z různých důvodů jim odchod nebyl povolen. Například narátorka z Vrchlabí žila v době 2. světové války pouze sama s matkou, neboť otec musel narukovat do války. Po roce 1945, když měli být odsunuti, matka nechtěla odejít bez otce, tak přes jednoho známého vyřizovala prodloužení k pobytu, než se otec vrátil. Poté, když chtěli odejít, jim však odchod nebyl umožněn, neboť otce díky jeho povolání chtěli pracovníčně využít. Celá rodina tímto trpěla, neboť zbytek jejich rodiny byl kompletně odsunut do Německa a tak chtěli za nimi.

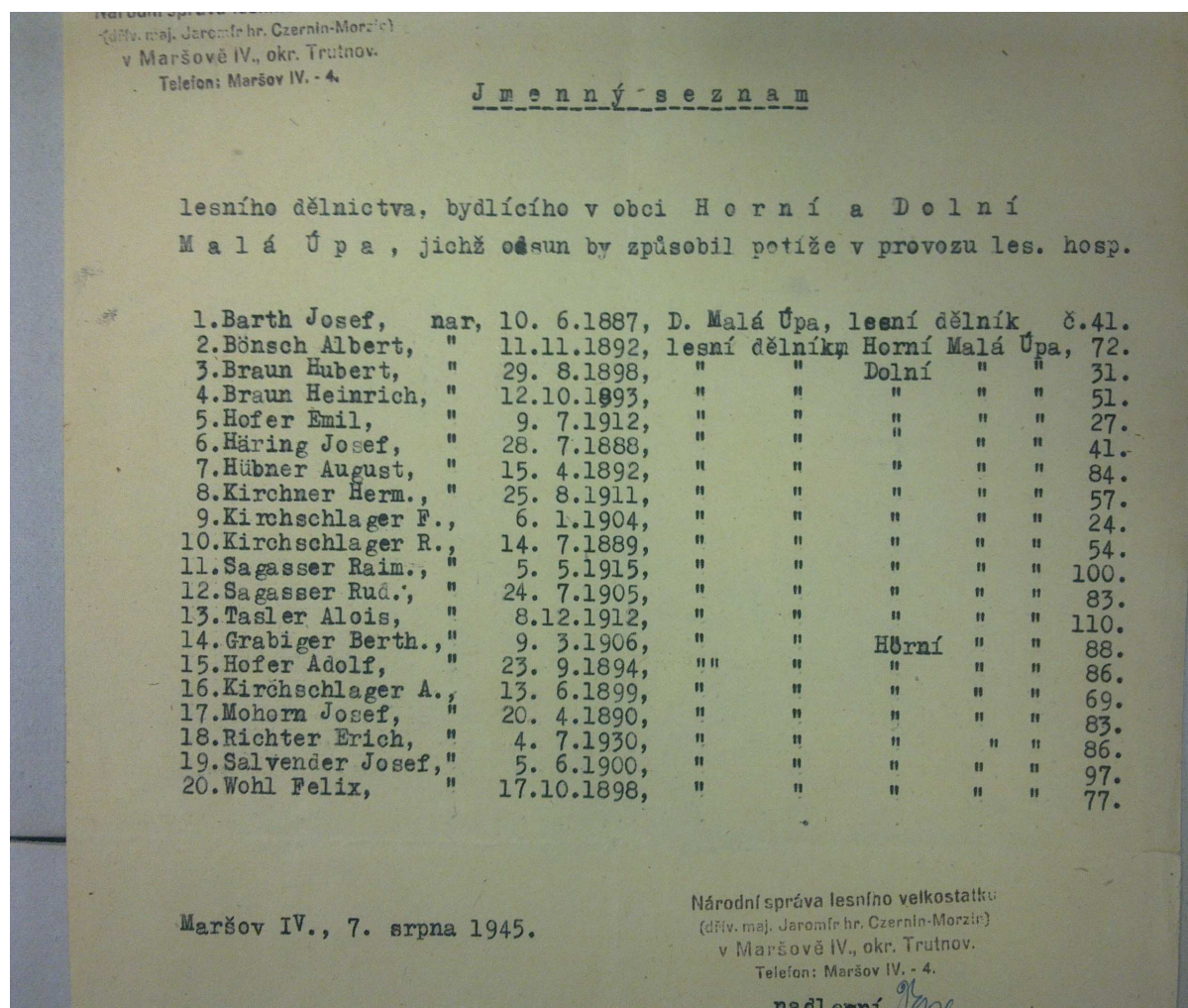
No, ten (otec- pozn. autorky) hrozně trpěl, protože jeho soukmenovci tady už nebyli, on se naučil česky. Trpěl tím, že ho nepustili ven a pak jsme kolikrát žádali, ale prostě nás nepustili. Nepustili ho, to už zase just [důrazně]. Ze začátku ho potřebovali. On byl tkadlec, tak ho potřebovali, ale potom, když už, v takovejch těch 50.letech, když jsme žádali, stejně nás nepustili. A tím on ve stáří trpěl.

⁶⁶ Rozhovor s panem Reinholdem Tannhäuserem vedla Petra Salomonová, březen 2010

On by se odstěhoval a maminka taky, ale ona strašně trpěla na nervy a bála se odejít bez něj, aby se sešli. A já nakonec taky bych bejvala šla, protože všechny ty sestřenice, bratřenci, to všechno bylo pryč.

Případy, kdy Němci určení k odstěhování nakonec odstěhování nebyli, se stávaly čím dál častěji. V roce 1945 byla snaha odstěhovat co nejrychleji a co nejvíce Němců, avšak poté se zjistilo, že není nikdo, kdo by pracoval v pohraničních továrnách, lesích nebo hospodářstvích a tak přicházely žádosti od nadřízených zaměstnaných Němců, aby mohli jejich zaměstnanci zůstat v republice a i nadále pracovat v daném oboru, neboť by to mohlo ohrozit existenci samotného hospodáře a podnikání. Na obrázku č.6 vidíme příklad žádosti o ponechání zaměstnanců německé národnosti v pracovním zařazení.

Obrázek č.6: Jmenný seznam osob a žádost o jejich ponechání v pracovním zařazení

Ze stejného důvodu zde zůstal se svou rodinou i narátor z Trutnova. Jeho otec byl před odsunem na poměrně důležité pracovní pozici a navíc taktéž uměl velice dobře česky, což byla velká výhoda.

Ta nejistota trvala tak [přemýšlí] necelej rok. Ale potom bylo úplně jasno, že se ven, prostě se absolutně ven nedostaneme, protože táta, on byl elektrikář, měl na starosti povrch a eště pod zemí. Bylo víc elektrikářů, ale von tomu trošku, tak malinko šéfoval. No tak a uměl samozřejmě česky, to mělo velký vliv na to. Ale zůstalo hodně lidí.⁶⁷

Dalším z důvodů, kdy bylo rozhodnuto, že zde mohla německá rodina zůstat, bylo zjištění, že za doby před rokem 1945, tedy za 2. světové války československý občan německého původu vykazoval pro-republikovou činnost. Takový občan byl poté uznán za antifašistu a mohl se svou rodinou zůstat v republice. Ve většině případech nosil červenou pásku na ruce, ale i tak byla jeho práva značně omezena. Toto byl případ rodiny další narátorky z Vrchlabí. Ti, oproti předchozím narátorům, naopak v ČSR zůstat chtěli a podařilo se jim to. Oba rodiče byli Němci, přesto její otec pomáhal Čechům a byl nakonec prohlášen za antifašistu.

Jo, ještě jsem zapoměla říct, proč sme vůbec tady mohli zůstat. Můj otec byl jako tlumočnick české řeči na zemském soudu ve Wratis ted'kon Wroclav.

Jako no bylo to Slezsko, ted' Polsko. A tam pomáhal jak mohl tem Čech českým zajatcům a při výslechu i tak jim nesl zprávy z rodin a zase ven s nima a měl pak, no, strašně moc tech děkovných dopisů a ono to pak prasklo a on byl zavřenej. Němci ho eště zavřeli, to bylo ale taky už ke konci války. Moc času neměli, protože si myslím, že by ho určitě dali do koncentračního tábora. Že tohle bylo určitě velký, velký [smích, hledá slovo], no, že to...

Zrada, ano. Takže ho pak pustili domů a byl pak po válce uznán jako antifašista, jo. Takže von nemusel nosit ani tu pásku, dostal lepší potravinové lístky, ale my tři, matka, moje sestra a já, my sme nic. A von dostal taky ihned československé občanství. Sme přece měli, že jo, do tý války pak za Německa, když nás Hitler jako zabral, tak jsme zase měli pouze německé občanství. No tak otec to dostal ihned zpátky a my, my pak my tři až, myslím, až v osumačtyřicátým, jo? A ale to Vám byla dosti velká legrace [smích]. My

⁶⁷ Rozhovor s Ing. Rolandem Wiesnerem vedla Petra Salomonová, březen 2010

sme musely přijít právě na ten zámek a to, složit slib, jo? Že budeme řádnými občany této republiky, jo? Je to správně česky? No a my jsme neuměly to „ř“ ještě pořádně. Tak místo „řádný“ jsme řekly „žádný“ [smích] No a voni i ty pánové se smáli. No ale dostaly jsme to a mohly sme tady zůstat, jo?⁶⁸

Méně obvyklý důvod, proč mohli občané německé národnosti zůstat v republice, byl rodinný příslušník české národnosti, který napomohl k tomu, aby zde mohla celá rodina zůstat. Toto byl případ i narátorky z Mladých Buků, která zde se svou rodinou zůstala díky svému strýci, který byl české národnosti. Rodina narátorky sice chtěla odejít do Německa, ale babička narátorky žila v ČSR a nechtěla, aby odešli.

Ten strýc můj, ten měl vot maminky sestru jako ženu a s nima bydlela babička moje, maminka jejich těch dvou a von byl Čech, takže vona nemusela a nám chtěl jeden pán jako pomoci, protože se tenkrát nosily ty pásky na ramenou. Bílý a červený a my jsme měli tu červenou pásku. My jako děti ne, ale maminka, tak tenkrát jeden pán chtěl matce pomoci, že by nám i něco zaplatil, abychom se mohly odstěhovat a my bychom si bejvaly mohly vzít dva nebo tři kusy nábytku třeba. Ale zas ta maminka její, babička moje říkala: „Kam bys chtěla jít se třema dětma bez mužskýho (otec narátorky zemřel, když bylo narátorce 9 let, padnul v 2. světové válce- pozn. autorky). Kdo tě tam pomůže, tak jsme z toho důvodu zůstaly tady, což jsme ale potom litovaly.“⁶⁹

Většina Němců, kteří v Československu zůstávali, byli přesunuti, jak jsem již zmínila výše, alespoň v rámci republiky, a to z důvodu nucených prací u sedláků, jako to bylo například u narátorky ze Strážného.

Voni některý lidi se odstěhovali do Německa, víte? Sami šli. Měli jsme tu možnost... [odmlka]. A my jsme, naši odjet nechtěli, tak jsme se vrátili zase sem. Jsme podali žádost a voni nám to povolili, no ale už nás do svýho baráku, už jsme nemohli. Jsme museli jít sem (Strážné – pozn. autorky). Naši koupili znovu... [odmlka] znovu ten barák koupili.

⁶⁸ Rozhovor s Margaritou Herbovou vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁶⁹ Rozhovor s Waltraud Zábranskou vedla Petra Salomonová, srpen 2010

No, [zamyšlení] hodně lidí bylo pryč už. V Německu odstěhovaný, že jo. Některý tady byli, no. My nejsme sami, co museli do „kraje“ ale ti, co tady (v ČSR – pozn. autorky) zůstali, ti museli všichni do kraje. Málo jich tady zůstalo.⁷⁰

Pojem „kraj“ bylo typické pojmenování lidí, kteří žili v horských oblastech pro nížiny v pohraničních oblastech. V Každé z částí pohraničí se žilo jiným způsobem, proto i vystěhování z hor do „kraje“ byl pro mnohé problém. Naopak lidé, kteří žili v „kraji“ říkají, že byli odstěhování do „Čech“. Takže například Hradec Králové byly pro obyvatele Mladých Buků již Čechy.

Obrázek č.7: Typická horská chalupa⁷¹

A museli jsme tam jak jako tam, kam nás pracák poslal, to sme tu eště byli, tak tam jsme museli zkrátka jít. Já sem se dostala hned eště s no, ne, jenom já, hodně těch děvčat jako jsme měly pomoc, to bylo hned v červnu pětáctýřicátým, jako zase sedláků pomoct jako třeba já jsem se dostala až tam k Jičínu a byla sem v tom, jako bylo tam hospodářství a zároveň hospoda. Eště ta hospoda tam stojí, ale to hospodářství ne, to se zlikvidovalo, to bylo JZD pak, že jo a to pak to úplně zaniklo. A tam jsem byla, to vlastně ne čtrnáct dní ta pomoc a já jsem tam skejsla až do listopadu. A nevěděla jsem nic, co se doma děje, psát se nemohlo, se nesmělo, česky jsem neuměla ani slovo a teď já tam, bylo to dost i jako stranou právě ta hospoda a to hospodářství a ta vesnice ležela kousek dál

⁷⁰ Rozhovor s Annou Tannhäuserovou vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁷¹ Soukromý fotografický archiv manželů Tannhäuserových, Strážné

vlastně. Tak já jsem tam byla jako kůl v plotě. Ale to musím říct jako, ti, ti sedláci, tam jako pán i paní a ty byli velice, velice slušní ke mně. Voni mě brali jako rodinný příslušník. Já jsem jedla, jedla s nima u stolu, dostala jsem všechno, co voni jedli, akorát voni neuměli německy, já neuměla česky a ale musela sem teda pracovat. Vot rána do večera. A neměla jsem zprávu, co se děje doma.⁷²

Pokud shrnu odpovědi jednotlivých narátorů a porovnáám je s dostupnou literaturou a poznatky, zjistím, že téměř všichni mnou oslovení narátoři zde mohli zůstat z toho důvodu, že stát je pro svou profesi potřeboval. Zajímavý poznatek pro mne byl ten, že stát nejspíše určitým způsobem přihlížel také k tomu, zda obyvatel německého původu hovoří česky. U oslovených narátorů uměl vždy alespoň jeden z rodičů česky, což jim pravděpodobně významně ulehčovalo situaci. Co se mi však u těchto narátorů nepotvrdilo, jsou často zmiňovaná jasně daná kritéria lidí ve smíšených manželstvích, kteří dle národnosti jednoho z rodičů budou odsunuti a kteří zůstanou. Například u narátora ze Strážného byl tatínek Čech a maminka Němka, přesto byla maminka s dětmi odsunuta a otec zůstal v Československu, tedy alespoň na nějakou dobu. Opačným příkladem je zde rodina narátorky z Vrchlabí, kde oba rodiče byli Němci, ale vzhledem k minulosti otce, který se významně zasloužil při pomoci českým obyvatelům za 2.světové války a byl nakonec prohlášen za antifašistu. Mohla zde tak celá rodina zůstat. Tato rodina byla jediná z oslovených narátorů, která ani v budoucnu nechtěla Československou republiku opustit, ostatní narátoři mi sdělili, že buď chtěli odejít již po válce, ale nemohli z důvodů výše zmíněných nebo mohli odejít později v 70. a 80. letech, ale to již potom nechtěli, neboť si zde založili rodiny a nechtěli své děti vystavovat tak velkým změnám jako bylo odtržení od kamarádů, učení se jiného jazyka, přechod do jiné školy atd.

⁷² Rozhovor s Margaritou Herbsovou vedla Petra Salomonová, březen 2010

Průběh odsunu

Při této otázce mne nejvíce zajímalo, jak odsun narátoři vnímali, co při něm zažili za události a případně, jak se na tuto událost dívají s odstupem času. Všichni měli velice zajímavé osobní příběhy a všichni si celkem dobře pamatovali jednotlivé části odsunů. Při samotném vyprávění hlavně období tzv. divokých odsunů se nejvíce projevil emoce narátorů. I po tolika letech na to při pomyšlení reagovali značně emotivně. Nejvíce všichni vzpomínali na první odsuny v roce 1945. Každý tento rok popisoval jako velice kruté a špatné období a zacházení s Němci.

No a pak ten čtyřicátýpátý rok, to bylo ještě krutější.[velice smutná a zamyšlená do vzpomínky]. Ze začátku, tak nějak po zimě, začali jezdit ve dne v noci jezdit vozy, to utíkali lidi před frontou z toho nynějšího Polska, z toho Slezska utíkali. No a to měli na vozech i kozu, někdo za sebou tahnul i krávu, všechno, co měli, prostě ve dne v noci jezdily ty vozy. Jsme nevěděli, co se děje. No a tohle pak přestalo, pak začalo jezdit vojsko, vojáci, který se někdy i zastavili. Dali nám dětem nějakou...[odmlka] nějakou čokoládu nebo kávovej...[odmlka] rozpustnou kávu, to jsme vůbec neznali v kostkách. No a pak následoval ten divokej odsun. To bylo velice kruté. To oni přišli do domu. Ty první, ty museli být během 10 minut si měli sebrat 30 kilo. To nebylo ani možné, protože, když máte být za 10 minut venku, tak co si máte vzít honem? Takže ty šli s málo věcmi do lágru. No, me se to, nám se to teda taky několikrát stalo, že takhle přišli, ale ne mezi prvníma. Tohle, co říkám, to měli takhle ty první. Pak už těm lidem...[odmlka] dali zprávu, že ten a ten den budou vystěhovaný. No a já mám, maminka byla Češka, takže se nás ten 1.divokej odsun netýkal. Až potom dýl jsme dostali tolikrát vyrozumění, že musíme do lágru. No a maminka, ta sloužila než se vdala, tak v rodině, tan pán se pak stal starostou, tak vždycky šla za ním a von to prodloužil. No a bejvaly bysme šly, ale maminka pořád chtěla, až se vrátí tatínek, protože vo něm nevěděla, ten byl v ruskym zajetí. No a tak jsme zůstaly tady.⁷³

Sama narátorka sice odsun do Německa nezažila, ale odsunuli jí celou rodinu, tudíž hodně těchto vzpomínek je zprostředkovaných. Přesto se obsah vzpomínek neliší například od vzpomínek narátora ze Strážného, který jako jediný ze všech narátorů,

⁷³ Rozhovor s Hertou Paulů vedla Petra Salomonová, březen 2010

odsun zažil. Obdobně jako narátorka z Vrchlabí hovořili o odsunu a jeho konkrétních událostech také ostatní narátoři. Všichni se shodovali, že prvotní odsuny přišly velice rychle. Většinou nejdříve viděli prchající německé vojáky a následně začaly první odsuny. Lidé většinou nic nevěděli, měli své povinnosti a starosti, chodili do práce a tak byly první odsuny Němců značným překvapením.

To si člověk ani tak nevšiml. Pořád práce-domů, práce-domů, člověk žil, ale hold, člověk se musel otočit: „můžu mluvit, nemůžu“⁷⁴

Ani narátorky z Mladých Buků, kde byl v továrně Jana Faltýse zřízen jeden ze sběrných táborů, nevěděly podrobněji, co se přesně děje. Jen upozorovaly, že více lidí najednou chodí vesnicí, ale co se přesně děje například v táborech, to nevěděly.

To je tam vystěhovali a museli tam bejt. Někdy až týden tam byli, proto my jsme tam šli ale to bylo hlídáný vojskem.⁷⁵

Ti první, ti to teda měli horší [řečeno velice potichu]. To mě vypravovala nejenom sestřenice, ale i známí, jak prostě v těch vagonech, v těch dobytčích vagonech nebo po uhlí, jak je vezli, přšelo na ně a za hranicema je vypustili jako, jako zvěř a „Běžte si“.⁷⁶

Narátoři shodně hovořili o tom, jak mizeli jejich sousedé, stěhovali se do jejich domů a bytů noví lidé z vnitrozemí, někteří si pouze odvezli věci po Němcích a již se tam neukázali, jiní se tam nastěhovali, ale neměli v úmyslu například nastoupit na práci do fabrik, kde zbyla prázdná pracovní místa. Vybírali si prvně ty lepší a hezčí domy. V případě, že měli jít noví obyvatelé do nájemních bytů, byla snaha jim snížit nájemné oproti nájemnému pro Němce, popřípadě jim byt odprodat (viz příloha č.6: Stanovení výše nájemného). Starousedlíci české národnosti, kteří dříve s občany německé národnosti bez problému komunikovali, nyní dělali, že je neznají. Vztahy v pohraničí mezi Čechy a Němci se obecně zhoršily.

Pro Němce, kteří v pohraničí zůstali, byla nastolena nová pravidla. Nesměli vycházet po 21:00 hodině z domu, museli nosit bílé či červené pásky na ruku, nesměli

⁷⁴ Rozhovor s Martou Šafářovou vedla Petra Salomonová, srpen 2010

⁷⁵ Rozhovor s Martou Šafářovou vedla Petra Salomonová, srpen 2010

⁷⁶ Rozhovor s Hertou Paulů vedla Petra Salomonová, březen 2010

mezi sebou hovořit na veřejnosti, v továrnách mezi sebou nesměli hovořit německy, na počátku odsunů nesměli jezdit ani veřejnou dopravou. Místní správní komise na toto měla dohlížet. Dohlížela také na přistěhovavší se nové obyvatele, kteří také měli dodržovat určitá pravidla. V případě, že se nějaká česká rodina provinila proti místním pravidlům, neváhala Správní komise požádat Okresní národní výbor o souhlas s vyhoštěním (viz příloha č.7: Žádost o vyhoštění z obce). Snažila se tak zajistit relativně klidný chod obce.

Takže, že už to, teda ten, už začal ten odsun a šli, myslím, nejdřív si vybrali asi ty pěkný domy. Byli tady, byli tady opravdu bohatí, byli tady [ve Vrchlabí – pozn. autorky] továrníci, tady byl průmysl textilní, papírny a různý takový i, hlavně teda textilní, že byly tady tkalcovny i přádelny a no ale to všechno pak přestalo, že jo. A že si vybrali ty, ty lepší, takový ty vily byly tady, to eště i teď najdete takový krásný domy. A [důrazně] no a teď to začalo. Už ty první pak transporty, ty, ten odsun pokračoval, ale nejdřív sem taky eště přijeli třeba z toho vnitrozemí s nákladákem a tak ty, ty byty jako vyprázdnili a odjeli. Pak teprve přišli nějaký, který tady jako tady bydleli, ale ale často zase se ztratili. Nechtěli tady být, protože to eště nebylo nic, protože to eště nebyl takovej řád [důrazně], tady jo? A my, co jsme tady ještě byli, my Němci, který teprve čekali na ten odsun, my jsme museli nosit ten bílou pásku s tím černým „en“, nesměli jsme být venku, venku po dvacátý hodině, nesměli jsme na ulici mezi sebou mluvit německy, a tak dále.

Němci ze začátku nevěřili, že by to mělo být natrvalo, proto si také často schovávali nejrůznější věci, jako například sirky, jídlo, plechovky a další, do různých úkrytů s domněnkou, že se pro to, až tohle všechno skončí, vrátí, ale to se již nestalo. Narátor z Trutnova vypráví, jak jeden takový úkryt se svými kamarády našel.

Jak prostě ty první Němci museli okamžitě ven, nebyli ani na to připraveni a museli pryč, tak ti další se na to už trošku připravovali a my jsme třeba v Radvancích, kluci jsme se prostě sešli no a prošmejdili jsme stodoly a různá zařízení. No, kluci jako každý.[omluvně řečeno]. No a my jsme jednou prostě tak nějak vyšpehovali, jak něco nesli do lesa. A my sme šli jsme za nima a oni tam schovávali do skal věci. Pak se pamatuju, že jsme to doupě odhalili a jako kluci jsme měli bohatství. Cigarety, kafe, cukr, prostě to, co v tý době, my sme tehdy byli, tehdy byla nouze. To nebylo v tý době, ani po válce. Nevím, kde to ti lidi měli, ale prostě to tam schovávali. Tím, že třeba se

něco změnit nebo já nevím. To mi nikdo nevysvětlil, proč to tam schovávali, ale bylo to tak, že většina věcí už byla zkažených. Nějaký kafe sme zachránili. Cigarety. Tak to se pamatuju. Tak takovýhle věci my sme všechno zažili.⁷⁷

Němcům byl zabavován majetek a když se začali objevovat noví lidé v domech, věděli, že je to vážné.⁷⁸

V naší ulici, z naší ulice udělali takhle takový to německý ghetto, ty Němci, co čekali na odsun, byli hnaný zkrátka tady do těch domů. I my sme měli, měli tam jako jeden manželský pár a ale to byl dům můj maminky, jo? Po tom jejím otci. Ten dům v Hořením Vrchlabí, co vlastně by patřil otci, ten zkonfiskovali. Zkrátka to nešlo, protože neměl jenom sám, měl dvě sestry, ale ty byly ihned jako, jako v tom odsunu a nemohly zachránit, ani ten dům nemohl zachránit, tam byla pak továrna, ale hned vedle TESLA....Tak, tak jsme bydleli jenom v tom domě po mamince.⁷⁹

Docházelo také k fyzickému násilí a vraždám.

Vo těch smutných věcech. Viděl jsem přímo střílet lidi. Jako kluci jsme stáli, pozorovali jsme. Věděli jsme, tušili jsme, že je někam vedou. My sme ty lidi některý znali. Ale fakt je to, že v té válce nebo během války asi byli buďto v zajetí nějaký, neříkám, že byli u SS, ale že prostě byli to zarytí Němci, kteří fandili tomu režimu. No a na ně, když se přišlo, tak museli okamžitě pryč. Nedej Bože, kdyby oni kladli třeba odpor nebo něco takovýho. Nebo viděl jsem, že souseda, že jo, jak začali mlátit. Pak pověsili a mlátili ho. Strach v té době byl. Když Němci vyháněli Čechy, tak to bylo něco podobného.⁸⁰

Narátorka z Vrchlabí také na vlastní oči zažila zabíjení občanů německé národnosti.

To taky bylo zajímavý. Někteří Češi téměř válkou netrpěli, no někteří netrpěli vůbec a pak, když sem přišli, to bylo jako když pustíte divokou zvěř. Stříleli lidi, bili lidi, znásilňovali lidi a ty Rusové, který byli postiženi válkou, ty tohleto zakázali. Ti jednali

⁷⁷ Rozhovor s Ing. Rolandem Wiesnerem vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁷⁸ časopis Krkonoše-Jizerské hory, Krkonošské paměti, článek Žít s černým „N“, Krkonoše, č.7, 2008

⁷⁹ Rozhovor s Margaritou Herbsovou vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁸⁰ Rozhovor s Ing. Rolandem Wiesnerem vedla Petra Salomonová, březen 2010

mnohem kulturněji. To třeba uvázali (Češi- pozn. autorky), no voni to byli třeba jenom ve straně ty mužský, prostě uvázali jim na nohy koule a museli jít po cestě nahoru (po nynější hlavní silnici ve Vrchlabí- pozn. autorky) a tam u kostela je prostě zastřelili. A tím celým městem museli mít koule, koule na nohách.⁸¹

Narátoři hovořili také o tom, jak se měli odsunuté Němci v Německu. Byly to samozřejmě zprostředkované rozhovory od jejich odsunutých příbuzných a známých. Vzhledem k tomu, že Německo bylo po válce také velice poničené, nepřijímalo sudetské Němce zrovna s otevřenou náručí. Proto chodili od vesnice k vesnici a hledali nějaké ubytování a zaměstnání. Někteří měli štěstí, že se jich ujal nějaký hospodář na práci, ale většina musela začít žít od nuly.

Spolužáci říkali, ty první léta byly teda po tom pětaštyřicátým byly kruté. Byly strašný. Oni bydleli v jediný místnosti, neměli nic, protože voni i tamti Němci je špatně jako přijali, protože tam nic nebylo, všechno bylo rozbitý, sami neměli nic a dokonce jako, jako byly články v novinách: „Žeňte je zpátky“ nebo „Žeňte je na ulici“! Ani tady taky dlouho se nemohli zdržet, museli dál, jo? Než někde sehnali nějaký byt, bylo to strašný, když mi to řekli. Až pak pomalu teda zůstali tam na tom Západě. To šlo pak přece.⁸²

Co se týče let 1946-1947, situace se dle narátorů obecně relativně uklidnila. V roce 1946 sice stále odsuny probíhaly, ale bylo to již v klidnějším duchu. Lidé sice neměli o moc více možností, co a kolik si vzít s sebou při odsunu, ale měli více času si vše promyslet. Také odsuny již nedoprovázely všelijaké excesy ze strany Čechů. A od roku 1947 již probíhaly převážně jen dobrovolné odsuny.

Takže ale v tom šestačtyřicátým roce už ten odsun teda byl ukončený. A jen pár jich tady zůstalo a nás tady nechali. No náš otec si myslel, že nás zachránil, ale později jsem toho vlastně litovala, že von jako antifašista mohl se vším, s celým tím nábytkem, co zkrátka bylo mobilní, mohli sme se vystěhovat a do Bavorska, jo, takže by to nebylo tak špatný, ale von měl tady hrozně moc těch českých přátel, hlavně to byli hudebníci.⁸³

⁸¹ Rozhovor s Hertou Paulů vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁸² Rozhovor s Ing. Rolandem Wiesnerem vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁸³ Rozhovor s Margaritou Herbsovou vedla Petra Salomonová, březen 2010

Příprava na odsun

S případným odsunem jednotlivých narátorů a jejich rodin souvisí také otázka, jak a zda vůbec byli na případný odsun nějak připravení? Co měli s sebou sbaleno? Po psychické stránce nemohl být na případný odsun a odloučení od příbuzných a známých připraven samozřejmě nikdo a Němci, kteří byli odsunuti jako jedni z prvních, Ti nemohli mít připravené vůbec nic ani ze svých osobních věcí.

Navíc byly dány předpisy, co si může odsunovaný Němec vzít s sebou. Před samotným odsunem nejen že byly kontrolovány osobní věci dotyčného, navíc byl kontrolován on sám po stránce „jeho zachovalosti a politické minulosti“ (viz Příloha č.8: Oběžník č.97 ze dne 17.10.1945).

Co se týče vybavení šatstva a prádla, Zemský národní výbor v Praze dal pokyn všem okresním národním výborům a správním komisím v zemi, Ústřednímu národnímu výboru v Praze a místnímu národnímu výboru v Plzni, aby

každý z nich byl vybaven potřebným prádlem, šatstvem a obuví. Jiné předměty kromě nutného šatstva, prádla i obuvi není dovoleno Němcům vzít s sebou.⁸⁴

Vzhledem k tomu, že narátor ze Strážného, který byl jako jediný odsunut do internačních táborů a následně do Německa a byl odsunut ihned v první vlně odsunů, nebyl o tomto vůbec informován. Jednoduše jeden den k nim přišli vojáci do chalupy a řekli jim, aby se ihned sbalili a šli s nimi. Neměli nachystané vůbec nic.

Hned jsme museli. Jsme mohli vzít pár věcí co bylo, no a šli jsme hold do toho lágru, no.⁸⁵

Některé však první vlna odsunů nepotkala a tak měli více času nachystat si to nejnnutnější - kdyby náhodou! Nejdůležitější byly tekutiny a jídlo, dále pak oblečení.

⁸⁴ Fond ONV- Trutnov, Státní oblastní archiv-Zámorsk, Inv. Číslo 1591, sign. 23, 1945-1948, event.j. KT93

⁸⁵ Rozhovor s Reinholdem Tannhäuserem vedla Petra Salomonová, březen 2010

No, připravený jsme byly (matka s dcerami- pozn. autorky). Připravený jsme byly, protože jsme nevěděly, jestli to povolní, jestli to povolej, abysme tady ještě zůstaly. To my sme dokonce měly v ruksaku usušený chleba pro to nejhorší a každé den se měnila voda v láhvi. Kromě věcí na sebe sem měla taky v batůžku pytlík usušeného chleba na to nejhorší přežítí.⁸⁶

No, my jsme si nemohli vzít všechno sebou. Dali nám auto a co vešlo na to auto, to jsme vzali sebou a co nevešlo, to zůstalo tam.⁸⁷

Nebo

Máma to všechno nachystala. No nachystala, no pár pytlů tam bylo prostě nachystaných nějakého prádla no a oni to svázeli na žebříňáku se vozili ty lidi se vozili. Eště dneska sou ty fotky z toho, žádný auta, nic takovýho, na žebříňáku to vozili do lágru. Ty lágry byly jednak v Radvanicích samotných a potom byly tady v Poříčí a v Trutnově.⁸⁸

Ostatní narátoři mohli být relativně klidní, neboť jako antifašisté odsunuti být neměli. Zůstalo jim československé státní občanství a byli tak i se svými rodinami chráněni. Museli však všichni nosit při sobě tzv. evidenční listy, které prokazovaly, že osoby napsané na tomto listě nemají být internovány (viz Příloha č.9: Evidenční list).

⁸⁶ Rozhovor s Hertou Paulů vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁸⁷ Rozhovor s Annou Tanhäuserovou vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁸⁸ Rozhovor s Ing. Rolandem Wiesnerem vedla Petra Salomonová, březen 2010

Pocity a prožívání odsunu

Tuto otázku jsem pokládala z toho důvodu, že většina z mnou dotazovaných narátorů byla mladšího věku, tudíž jako děti mohli odsun vnímat úplně jinak než starší narátoři. Také je s tím spojený názor na odsun z dnešního pohledu, tedy s odstupem času. Některé odpovědi mne opravdu překvapily, neboť má prvotní domněnka byla, že mi všichni narátoři bez rozdílu sdělí, že to byla nespravedlnost a odsun absolutně odsoudí. Nebylo tomu tak. Záleželo samozřejmě, jaká byla rodinná situace v době odsunů u jednotlivých narátorů, jak moc je odsun postihl a ovlivnil jejich život a také na povaze každého jednotlivce, jak si s životem a překážkami, které mu život nachystá, poradí. Pamětníci, kteří byli v době odsunu v mladším věku, byli ovlivněni spíše pocity svých rodičů, takže nevnímali tolik okolí, co se děje, ale vnímali změny v chování a náladách svých nejbližších. Pamětníci, kteří v době odsunu byli plnoletí, již vnímali více své okolí a změny, které se dějí, neboť příkazy a zákazy se jich mnohem více osobně dotýkaly a mnohem více se s nimi přímo střetli. Byli tak schopní si sami utvořit názor.

Například narátorka z Vrchlabí, které bylo v době odsunu 12 let, byla velice poznamenána nepřítomností svého otce v dětství a špatným psychickým rozpoložením matky. Možná z toho důvodu, že otec byl nasazený za 2.světové války, měla tak radikální a víceméně protiněmecký názor.

Jako malá holčička jsem to nějak nechápala, hlavně jsem brečela, už to, že jsme neměli tatínka tady. Ze začátku jsme ani nevěděly, kde je. Tak jsem hodně brečela. No a maminka, ta z toho byla na nervy, z toho všeho. No ale pak, když jsem byla starší, tak jsem a teď vlastně, teď ve stáří to chápu, že to prostě každý zlo, všechno, co člověk druhým udělá, tak se mu vrátí, ať je to dobro nebo zlo a těm Němcům se opravdu vrátilo to, jak se chovali, i když ne všichni, že jo, ale stejně, ale táhli spolu s tou stranou nacionální, tou henleinovskou stranou. S nima sympatizovali místo toho, aby se postavili a zastali se těch Židů a pak se jim to takhle vrátilo.⁸⁹

⁸⁹ Rozhovor s Hertou Paulů vedla Petra Salomonová, březen 2010

Někteří obyvatelé německého původu vzpomínají na odsun se slzami v očích, jiní jsou navenek tvrdí a radikální, ale z jejich projevu poznáte, že jsou spíše uzavření do sebe a ty bolestné myšlenky dusí v sobě jako například narátor z Trutnova, který o svých pocitech očividně nechtěl příliš hovořit. Celý rozhovor se spíše orientuje na své zážitky s kamarády nebo na svá studia, ale o svých pocitech příliš hovořit nechtěl, proto mi na otázku, co si o celé situaci myslel jako malý kluk, zda o tomto vůbec s rodiči hovořil a zda mu rodiče vysvětlili, o co jde, odpověděl:

„Já jsem si udělal svůj obrázek. Mě prostě vedli k tomu, abych byl poslušnej. Protože v té době se vyžadovala poslušnost. Tam vodporovat bylo absolutně nesmysl. Absolutně nesmysl po pětaštyřicátym.“⁹⁰

Němci, kteří nebyli odsunuti, tedy alespoň ne v první vlně odsunů, mnoho o tom, co se děje, nevěděli. Chodili do práce a z práce ihned domu k rodině. Samozřejmě se jich dotkla různá omezení, ale nebyli příliš o celém dění informováni, nezajímali se nebo ani neměli příležitost se zajímat o politické dění v zemi. Neměli rádia, často ani elektriku a ti, co rádia měli, tak jim je zabavili, takže mnozí si ani neudělali obrázek nebo názor na to, proč se vlastně odsunují dějí.

Já nevím, proč se to stalo. Člověk, když je mladej, tak se vo to ani tak nezajímá, víte? Ale, já nevím. Přišel nějaký rozkaz, no a lidi si pořád, lidi si pořád říkali, že to je jenom na chvílku, že to tohle a tohle, že to je jenom na chvílku, ale bylo to na stále, že jo, no.⁹¹

Lidé se snažili nějakým způsobem tuto dobu přežít. Vzhledem k velice nízkým platům ve službách sedláků a statkářů, dívali se na každou korunu a řešili spíše existenční problémy. Samozřejmě, že viděli, že mnoho jejich sousedů a známých již není ve svých domovech, že jsou tam buď noví obyvatelé nebo domy zejí prázdnotou, některé vesnice jako například Sklenářovice u Mladých Buků, které byly celé německé, byly dokonce zcela vystěhovány. Ale museli se starat hlavně sami o sebe a své rodiny.

Někteří si však názor vytvořili. Kupodivu mne překvapilo, že nikdo z narátorů neodsuzoval tolik probíraného Dr. Edvarda Beneše. Většinou jsem se setkala s názorem,

⁹⁰ Rozhovor s Ing. Rolandem Wiesnerem vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁹¹ Rozhovor s Annou Tannhäuserovou vedla Petra Salomonová, březen 2010

že ten přeci za to sám nemůže, neboť odsun byl daň za 2. světovou válku a nebo, že to jinak udělat nemohl.

Tak já myslím, že hlavní slovo tady měl ten Beneš, že jo. Von, vony, to vony chtěli dostat, už Masaryk chtěl, chtěl ten, to území taky jako nepustil, aby, aby se Němci, aby se, aby se třeba přidali do Rakouska, tamhle do Německa. Von chtěl tady to pohraničí, co bylo celý německý, chtěl jako udržet, protože tady vlastně bylo bohatství, že jo? Tady byly doly, ty pak byly tady ty lázně. To bylo všechno Karl- Karlovy Vary, Mariánský lázně, byl to, to bylo a ale víte co, já bych řekla [zamyslí se], no to nešlo to je tady asi nechat. To by, to by muselo celý to území jo?

Jako to by, to by, já nevím. A Beneš, ten to dávno říkal, že jo, že ty Němce chce pryč. Vono totiž, to bylo jednou celý český, jen pak v tech, ty Němci se, ty Němci byli v tom štrnáctém století byly sem jako volaný, protože to byly jako třeba z Rakouska nebo takhle, že jo. Že to byly, to byly, který se vyznali jako ty lesy zúrodnit a tak i ty, i ty doly, co tady byly. Tady byly i zlaté a stříbrný doly, jo, tady v tech horách. A tak, že a ty se tady usídlili no a zůstali už tady a tady se tak pak ten Christoph Gendorf, vlastně to byl, to byl taky, ten byl taky z Rakouska, který dostal tady jako to město, to Vrchlabí jako [přemýšlí] dostal od toho císaře, jo? A von právě přivolal si ty svoje lidi sem a pak se stalo Vrchlabí taky městem a už už to bylo v německých rukou. Měl to i ten, ten Valdštejn. Byl tady jednu dobu, pak ale samo sebou i Češi byli napřed tady.⁹²

Také jsem se však setkala s názorem, že za odsun může Adolf Hitler a nebo, že si za to Němci mohou sami.

Voni byli taky [přemýšlí], takže vlastně i Češi zabili hodně Němců, i tak, který byli, který třeba jako [odmlka], třeba dostali Čecha na totální na to total Einsatz do Německa jo, ten se pomstil, jo? Takže, že hodně jich taky zabilo, když jim bylo, když nějak našli třeba nějakou zbraň, tak už už je zabili. Partyzáni tady měli velkou moc nejdříve, takže, to víte, to víte, v tech, ty Boudy, že jo, tak to tam bylo bohatství, ty, ty krásný hotely ve Špindlu, tak, tak ty chtěli dostat ven, že jo, tak to byly hned ty první odsuny. To bylo [vzpomíná] tady, tady bohatství bylo.

⁹² Rozhovor s Margaritou Herbsovou vedla Petra Salomonová, březen 2010

*Víte co, že vůbec ten Hitler takhle zvítězil, to bylo tak, že lidi byli nezaměstnaní, že nemaj práci v tom Německu, jo? To ale ta krize byla i tady, vona byla vlastně i v Americe, že jo? A tak a von Hitler jim slíbil práci, jo, tak šli za ním. Že to bude mít takovýdle konce, to snad nikdo, nikdo ani nevěřil. Že tak, tak zfanatizoval ty lidi tam, že, že za ním šli!*⁹³

Většina narátorů je již svým způsobem smířená s tím, co se po roce 1945 událo a každý se s tím vyrovnal či vyrovnává po svém, avšak někteří vyslovili své obavy z dnešní situace, kdy v televizi vidí neofašistické, neonacistické či jiné radikální seskupení mladých lidí. Bojí se, aby opět nepřišel někdo, kdo by je vedl a aby se opět historie neopakovala.

⁹³ Rozhovor s Margaritou Herbsovou vedla Petra Salomonová, březen 2010

Česko-německé vztahy

Tuto otázku jsem položila narátorům z toho důvodu, že je dodnes stále poměrně diskutovaná a řešená. A dle mého názoru nejlépe na tuto otázku mohou odpovědět právě lidé v pohraničních oblastech, neboť právě v pohraničí se vždy mísilo nejvíce národností. Někteří hovořili nejdříve o vztazích před rokem 1945 a po něm a poté to porovnali se vztahy dnešními.

Vzhledem k tomu, že v pohraničních oblastech žily různé národnosti po mnoho let před rokem 1945, vznikalo zde mnoho smíšených manželství a lidé tam sdíleli stejné životní radosti i starosti, nedělalo většinou nikomu společné soužití žádné problémy. Češi neměli problém s tím, že zde obyvatelé německé národnosti hovořili německy. Některé obce byly dokonce zcela německé. Byly zde německé školy a další instituce a lidé se nad takovýmto soužitím příliš nepozastavovali. Avšak po roce 1945 se sousedé přestávali znát, přestali se zdravit, děti si spolu přestaly hrát, německé školy a ostatní instituce se zavíraly a Němci, kteří zde zůstali, se museli povinně učit česky.

Narátorka z Mladých Buků zažila, jak obec byla a dodnes mezi lidmi stále je, rozdělená na horní a dolní část a že zde v době odsunů byly mezi těmito dvěma částmi veliké rozdíly.

Já bydlím v Mladých Bukách a ty Mladý Buky jsou dlouhý. Tady, kde bydlím já, v těch Faltysových domech, tak my jsme tady neměli zákaz mluvit německy, ale nahoře, to byl texlen Lenka, to byla tkalcovna, tam už bylo víc Čechů zaměstnanejch. Ty tam nesměli mluvit německy, tam už když mluvili, tak už měli nějaký námitky proti tomu.⁹⁴

Nejvíce se česko-německými vztahy zabývá narátor z Trutnova, který je dodnes aktivně činný za obrodu česko-německých vztahů, a to konkrétně ve Středisku česko-německého porozumění v Trutnově⁹⁵ Často hovoří s odsunutými Němci, kteří dnes žijí v Německu, schází se s Němci a Čechy, kteří naopak stále žijí v pohraničí, uskutečňují

⁹⁴ Rozhovor s Waltraud Zábranskou vedla Petra Salomonová, srpen 2010

⁹⁵ Německy- Begegnungszentrum Trautenau. Mají také webové stránky: www.bgz-trutnov.wz.cz

různé schůze a společné výlety. Má optimistické vzpomínky na soužití těchto dvou národností před rokem 1945 a také optimistické vyhlídky do budoucna.

A nahoře na Pasekách je takový střed, takový styčný bod, říká se tomu Řehačka a tam právě byla tahleta česká a tahleta německá. Tak tady mezi nima byla jakási pomyslná hranice a na těch Brendách ale ti lidé obou národů se potkávali. Mladí chodili tam na zábavu. Říkám, to bylo tak krásné soužití. Samozřejmě jsme se taky rvali o holky, že jo, pobili jsme se taky, ale nikdy to nebylo z rasových důvodů.

...

To soužití tady skutečně předtím i před tou druhou světovou válkou i v rámci druhé světové války bylo velmi slušný. Říkám, že se tadyhle lidi potkávali a prostě mluvili se sebou, bavili se společně. No dycky v každém režimu jsou fanatici a extrémisti, tak ti samozřejmě potom něco pokazili, že jo, pochopitelně. No takže dá se z toho říct jedno, to soužití tady v těchto, c těchto lokalitách tady a já věřím, že to bylo nejenom tady u nás, ale i jinde, že táta pocházel z Radvanic a máma poházela přes dvě vesnice dál blízko Stárkova, ta vůbec neuměla česky, že jo [zamyslel se], ale věděla o tom taky, že jo. No a táta vzhledem k tomu, že znal česky, tak on prostě s těma lidma se bavil a velice pěkně vycházeli.⁹⁶

Většina Němců zastává názor, že lidé, kteří se zúčastnili divokého odsunu, nenáviděli Němce a soužití s nimi již daleko před tím a v odsunu jen viděli svou příležitost, jak si vybít svou nenávist a nebo jak přijít rychle a snadno k majetku.

No určitě, určitě. Ty tam šli s tím, že se pomstí a jednak byli to lidé, kteří, já to říkám, s trošku menším IQ a chtěli se obohatit, protože tam měli všechno.⁹⁷

No vzali to do vlastních rukou, který vůbec nic nezažili. V nich bylo prostě ubližovat, mstít se a ani kolikrát neměli za co. Oni osobně.⁹⁸

⁹⁶ Rozhovor s Ing. Rolandem Wiesnerem vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁹⁷ Rozhovor s Ing. Rolandem Wiesnerem vedla Petra Salomonová, březen 2010

⁹⁸ Rozhovor s Hertou Paulů vedla Petra Salomonová, březen 2010

Narátoři se shodují v tom, že před rokem 1945 byly vztahy mezi Čechy a Němci na velice dobré úrovni, následně byl obrovský zvrat, kdy po dlouhá léta žili Češi a Němci ve vzájemné nenávisti, podezírání a předsudcích. Pro většinu z nich je zlom ve vzájemných vztazích sametová revoluce v roce 1989. Od té doby se mnohé změnilo a lidé v pohraničí se opět naučili spolu žít a vycházet. Pociťují to tak i nárátoři.

Podívejte se, ti starší lidé v těch názorech vždycky budou, jakmile se řekne něco. Ted' tady taky se vykřikovalo něco vo Němcích, jo v těch Benešových dekretch. Nemusím tady ani chodit daleko. Sou lidé, kteří eště dodnes nenávidí Němce. Sou takoví. To už je ale jejich věc. Ale myslím, že dneska je to na takový úrovni a že je jich většina, že uznávají se navzájem a dneska se chce [důrazně] společně žít. To, že dneska ještě přetrvávají některé ty nenávisti k těm Němcům, o tom sem přesvědčen. Ale je jich tak málo, zaplat' Pánbu, že to dneska nehraje vůbec žádnou roli.⁹⁹

S názorem předchozích narátorů se ztotožňuje i narátorka z Vrchlabí, která říká:

„Já myslím, že celkem tady a v tech vesnicích tady to je dobrý. Voni často přijedou sem, jo, celý autobusy třeba a tady jsou vítáni. Voni jim jako hrajou k tanci a dokonce jim nabízej koláč a já myslim, že to, to je dobrý ted'“¹⁰⁰

Je zřejmé, že i v dnešní době se stále najdou lidé, jak německého tak českého původu, kteří předsudky vůči druhým mají a mít budou. Jedná se ale spíše o jednotlivce.

No, já myslím, že ted'ko tady málo-málokdo. Třeba, že kterým se nedaří a zase: “No jo, ty Němci se maj“ Ale že museli taky pracovat a hodně.¹⁰¹

Při rozboru tohoto výzkumného tématu jsem se snažila ukázat, jaké vztahy panovaly v pohraničí před odsunem, po roce 1945 a jak se na dnešní česko-německé vztahy dívají lidé dnes. Dle mého názoru lidé obou národností sdíleli před odsunem podobné životy a starosti. Doba odsunů byla jakási obrovská pomlka v jejich vztazích, ale dnes se snaží navázat stejné vztahy jako před rokem 1945. Jsou to stále stejní lidé, kteří žijí svým běžným životem a je jim jedno, zda žijí vedle Čecha či Němce.

⁹⁹ Rozhovor s Ing. Rolandem Wiesnerem vedla Petra Salomonová, březen 2010

¹⁰⁰ Rozhovor s Margaritou Herbsovou vedla Petra Salomonová, březen 2010

¹⁰¹ Rozhovor s Margaritou Herbsovou vedla Petra Salomonová, březen 2010

ZÁVĚR

V předložené práci jsem se zabývala dodnes stále diskutovaným fenoménem odsunu Němců po roce 1945. Hlavním záměrem práce mělo být shromáždění a zanalyzování rozhovorů s obyvateli německého původu, kteří dodnes žijí v nynější České republice, a to pomocí metody orální historie. Komparací s dostupnými prameny jsem chtěla porovnat fakta jednotlivých fází odsunu a zároveň díky osobnímu vyprávění a jedinečným individuálním příběhům samotných účastníků odsunů získat nové informace a konkrétnější náhled na tuto problematiku. Získat tzv. „pohled z druhé strany“.

Díky analýze dotazníků, které jsem si vytvořila jako doplňující informaci pro sebe, jsem také získala obrázek o tom, co si o odsunu myslí dnešní lidé českého původu. Při porovnání s jedním z mých výzkumných témat o česko-německých vztazích jsem zjistila dle mého názoru velice uspokojující informaci. Češi dnes pohlížejí na česko-německé vztahy stejně pozitivně jako Němci. Ztrácejí se předsudky a opět se normalizovalo soužití obou národností v pohraničí. Většina lidí doufá, že se poučíme z chyb v minulosti a že ty stejné chyby se nebudou opakovat v budoucnosti.

Z výzkumu dále vyplynulo, že při případném odsunu hrálo poměrně velikou roli příbuzenstvo. V případě, že měli Němci v rodině Čecha a nemusel to být výlučně nejbližší příbuzný, měli větší šanci, že nebudou odsunuti. Větší šance se také naskývala v případě, že občan německé národnosti uměl hovořit česky. Nejjistější to však měli Němci, kteří byli prohlášeni za antifašisty. V tomto se shodují jak písemné prameny, tak nářatoři. Díky, dle mého názoru, vzácnému rozhovoru s pamětníkem ze Strážného, který jako jediný ze všech mých pamětníků zažil odsun do Německa, jsem získala podrobnější představu o celkovém průběhu odsunu za hranice a lehce přiblížila také situaci na německém území. Život a jeho příběh byl zajímavý nejen z toho důvodu, že byl odsunut za hranice a vrátil se, ale také proto, že jako jedinému z nářatorů rozdělili rodinu, když otec zůstal v Československu a matka s dětmi byla odsunuta. Neshoduje se to s písemnými prameny, které popisují předpisy, že se rodiny nemají rozdělovat a má být vždy vystěhována pouze kompletní rodina.

Na základě životních příběhů nářatorů jsem získala konkrétní události, které se při odsunech staly a které v dostupné literatuře popisované příliš nejsou. Můžeme si tak rozšířit jasná fakta o další konkrétnosti.

Individualita každého člověka se také projevila při výzkumném tématu, kde zjišťuji, zda a jak byli narátoři a jejich rodiny připraveni na případný odsun. U narátorů, jejich nejbližší příbuzenstvo nebylo odsunem téměř zasaženo, jsem zjistila, že nebyli připraveni víceméně vůbec. U narátorů, jejichž rodiny se odsun dotkl významnějším způsobem se projevily tyto obavy tím, že měli nachystané pro ně nejdůležitější osobní věci, případně něco málo k jídlu a pití. Vzhledem k tomu, že konkrétněji věděli, co se stalo jejich příbuzným, žili dle mého názoru ve větších obavách, co se bude dít dále než narátoři, kteří neměli přesnější povědomí o podrobnostech odsunů.

Podstatné zjištění pro mne bylo, že většina narátorů si odsun odůvodňuje jako důsledek 2. světové války a zvěrstev, které zde napáchal Adolf Hitler. V tomto názoru se taktéž narátoři shodují s výsledky mého dotazníku a názory občanů české národnosti.

Všichni narátoři se nestydí za to, že mají německou národnost. Hrdě prohlašují, že když žijí v České republice, nikdy by si německou národnost nezměnili. Do dnešního dne mezi jinými Němci hovoří plyně německy a pravidelně navštěvují své příbuzné a známé v Německu. Ale mají Českou republiku rádi a cítí se tu doma. Vychovali zde své děti, někteří si našli i životního partnera české národnosti a všichni shodně tvrdí, že nezáleží na tom, jakou má člověk národnost, ale jakou má člověk povahu.

Má práce měla rozšířit a doplnit již známá fakta, přiblížit názory a smýšlení obyvatel německého původu, které sice nemůžeme generalizovat pro celé pohraničí z důvodu malého vzorku, nicméně nám mohou napomoci při překonávání posledních předsudků a k udržení vzájemné sounáležitosti při společném sousedském soužití.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

LITERATURA

1. Arburg, von Adrian: Komplex odsunu – Vysídlení Němců a české pohraničí po roce 1945, in časopis: Soudobé Dějiny, č.3-4, Praha, 2005
2. Arburg, von Adrian: Tak či onak. Nucené přesídlení v komplexním pojetí poválečné sídelní politiky v českých zemích, in časopis: Soudobé Dějiny, č. 3, Praha, 2003
3. Beneš, Edvard: Odsun Němců z Československa, nakladatelství Dita, Praha, 1996
4. Hendl, Jan: Kvalitativní výzkum, Základní metody a aplikace, Praha: Portál, 2005
5. Kafka, Josef: Úvod k inventáři fondu ONV Trutnov 1945 – 1990 (1999), archivní pomůcka č.406, Inventář, sv. 1, SOKA Trutnov 2005
6. Kastner, Quido: Osídlování českého pohraničí od května 1945, Sociologický ústav AV ČR, 1996
7. Klempera, Radek: Odsun jako tragické zakončení sedmi století trvajícího stýkání a potýkání Čechů a Němců v jednom státě, Praha, 1997
8. Kocián, Jiří: Poválečný vývoj v Československu 1945-1948, Historický ústav ČSAV, Praha 1993
9. Křen, Jan: Konfliktní společenství Češi a Němci 1780-1918, Academia, Praha, 1990
10. Kučera, Jaroslav: Odsunové ztráty sudetoněmeckého obyvatelstva. Problémy jejich přesného vyčíslení, Praha, 1992
11. Kučera, Jaroslav: Odsun nebo vyhnání?: Sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946
12. Kural, Václav: Místo společenství Konflikt! Češi a Němci ve Velkoněmecké říši a cesta k odsunu (1938-1945), Praha, 1994
13. Kvaček, Robert: O povstání na konci války, in časopis: Soudobé Dějiny, č. 1-2, Praha, 2006
14. Miklová, Martina: Jak po válce probíhalo československo-německé vyrovnání, in časopis: Soudobé Dějiny, č.1-2, Praha, 2006

15. Mikšíček, Spurný, Matějka, Zetích: Zmizelé Sudety, Das verschwundene Sudetenland, Český les, 2006
16. Peroutka, Ferdinand: Byl Edvard Beneš vinen?, H&H, Jinočany, 1993
17. Rataj, Jan: KSČ a Československo I. (1945 - 1960). Praha 2005
18. Richter, Karel: Češi a Němci v zrcadle dějin, Květen 1938-do dnešní doby, vyd. Akcent, 1999
19. Staněk, Tomáš: Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha 1991
20. Staněk, Tomáš: Perzekuce 1945, Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu –srpnu 1945, Praha,1996
21. Staněk, Tomáš: Vysídlení Němců z Československa, Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918-1948), studijní materiál, Amonium servis, Ostrava, 1992
22. Třeštík, Dušan: Češi. Jejich národ, stát, dějiny a pravdy v transformaci. Texty z let 1991–1998. Brno, Doplněk 1999 PL-33
23. Vaněk, Miroslav a kolektiv: Orální historie: Metodické a "technické" postupy (skriptum). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta 2003
24. Vaněk, Miroslav: O orální historii s jejími zakladateli a protagonisty. COH ÚSD AV CR, v.v.i. Praha 2008

OSTATNÍ LITERATURA

1. časopis: Riesengebirgsheimat, článek Organisierte Vertreibung, str. 4-5, 2006
2. časopis Krkonoše-Jizerské hory, Krkonošské paměti, článek Žít s černým „N“, Krkonoše, č.7, 2008
3. http://cs.wikipedia.org/wiki/Okres_Trutnov
4. přednášky doc. Miroslava Vaňka, FHS UK, 2008
5. Všeobecná encyklopedie Diderot, svazek č.1, 1999
6. Všeobecná encyklopedie Diderot, svazek č.2, 1999
7. Všeobecná encyklopedie Diderot, svazek č.4, 1999
8. Všeobecná encyklopedie Diderot, svazek č.5, 1999
9. www.Oralhistory.cz
10. www.coh.usd.cas.cz
11. www.bgz-trutnov.wz.cz

TABULKY

1. Počet respondentů v dané věkové kategorii
2. Metody kvalitativního výzkumu
3. Obyvatelstvo v pohraničí k 6.1. 1946
4. Počet odsunutých do americké zóny

OBRÁZKY

1. Špindlerův mlýn
2. Transport z etapy „revolučních odsunů“ (léto 1945)
3. Nařízení od Zemského národního výboru v Praze
4. Srážka 20% z hrubé mzdy
5. Odsun Němců listopad 1946
6. Jmenný seznam osob a žádost o jejich ponechání v pracovním zařazení
7. Typická horská chalupa

PŘÍLOHY

1. Dotazník
2. Smlouva o poskytnutí práv
3. Konfiskace majetků Němců
4. časopis Jednota 1945-1946, ročník 2, 6.ledna 1946
5. Propuštění
6. Stanovení výše nájemného
7. Žádost o vyhoštění z obce
8. Oběžník 97 ze dne 17.10.1945
9. Evidenční list- 1.strana
10. Evidenční list- 2.strana
11. Zrušené ochranné pásy pro německé specialisty- antifašisty

GRAFY

1. Genderové rozložení respondentů a jejich počet

PRAMENY

1. Fond ONV- Trutnov, Státní oblastní archiv-Zámorsk, Inv. Číslo 1727, sign. 1/25, 1945, event.j. KT 104
2. Fond ONV- Trutnov, Státní oblastní archiv-Zámorsk, Inv. Číslo 1865, sign. 2/14, 1945, event.j. KT 108
3. Fond ONV- Trutnov, Státní oblastní archiv-Zámorsk, Inv. Číslo 1591, sign. 23, 1945-1948, event.j. KT 93
4. Fond ONV- Trutnov, Státní oblastní archiv-Zámorsk, Inv. Číslo 1688, sign. 15, 1946, event.j. KT 101
5. Fond ONV- Trutnov, Státní oblastní archiv-Zámorsk, Inv. Číslo 1991, sign. 7a/27, 1946-1947, event.j. KT 144
6. Fond ONV- Trutnov, Státní oblastní archiv-Zámorsk, Inv. Číslo 1678, sign. 15/24, 1945, event.j. KT 97

NARÁTOŘI

1. Herta Paulů, Vrchlábí, březen 2010
2. Reinhold Tannhäuser, Strážné, březen 2010
3. Anna Tannhäuserová, Strážné, březen 2010
4. Margarita Herbsová, Vrchlábí, březen 2010
5. Ing. Roland Wiesner, Trutnov, březen 2010
6. Waltraud Zábranská, Mladé Buky, srpen 2010
7. Marta Šafářová, Mladé Buky, srpen 2010

PŘÍLOHY

Příloha č.1 – Dotazník

Téma: Odsun Němců z československého pohraničí

-nehodící se vždy škrtněte

Pohlaví: žena x muž

Věk:

1) Víte, co jsou to Benešovy dekrety? ANO x NE

1.1) Pokud ano, tak
co?

2) Víte, co znamená pojem Sudety? ANO x NE

2.1) Pokud ano, tak
co?

3) Víte, kdy se uskutečnil odsun Němců z československého pohraničí? ANO x NE

3.1) Pokud ano, tak kdy (rok)?

4) Učili jste se o odsunu Němců ve škole? ANO x NE

5) Proč se podle Vás odsun Němců vůbec uskutečnil?
.....

6) Myslíte si, že byl odsun Němců správný? ANO x NE

7) Měli bychom se Němcům podle Vás za odsun dnes omlouvat? ANO x NE

7.1)
Proč?

8) Mělo by dle Vás být větší povědomí mezi lidmi o této části historie? ANO x NE

9) Myslíte si, že znalost minulosti může pomoci vyvarovat se chyb v budoucnosti?
ANO x NE

Velice Vám děkuji za Váš čas a za vyplnění dotazníku

Petra Salomonová

Příloha č.2: Smlouva o poskytnutí práv

SMLOUVA O POSKYTNUTÍ PRÁV

Petra Salomonová
r. č....., trvale bytem
(dále jen **oprávněný**)

a

.....narátor.....

.....
(dále jen **narátor**)

uzavírají smlouvu o poskytnutí práv podle §51 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník,
v platném znění (dále jen smlouva).

1. PŘEDMĚT SMLOUVY

Narátor poskytne oprávněnému rozhovory pro vědecké účely.

2. POSTAVENÍ OPRÁVNĚNÉHO

Oprávněnému je umožněno využívat zvukový záznam rozhovoru jen pro vědecké účely. Smluvní strany považují použití části či celku přepisu rozhovorů v odborné literatuře za využití v souladu s předchozí větou tohoto ustanovení.

Jestliže by měly být zvukové záznamy či přepisy rozhovorů použity pro jiný účel než uvedený v předchozí větě, je oprávněný povinen vyžádat si předchozí písemný souhlas narátora.

3. POSTAVENÍ NARÁTORA

Narátor touto smlouvou uděluje oprávněnému v souladu s §9 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, souhlas ke zpracování údajů obsažených ve zvukovém záznamu rozhovoru, a to na dobu trvání této smlouvy.

4. DOBA TRVÁNÍ SMLOUVY

Tato smlouva se uzavírá na dobu neurčitou s možností její výpovědi kteroukoli smluvní stranou. Výpověď nabývá účinnosti po uplynutí tříměsíční výpovědní lhůty, která se počítá od prvního dne měsíce následujícího po dni, kdy byla výpověď doručena druhé straně.

5. ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

Tato smlouva je vyhotovena ve dvou autentických stejnopisech, přičemž každá smluvní strana obdrží po jednom stejnopisu.

Tato smlouva nabývá platnosti a účinnosti dnem jejího podpisu oběma smluvními stranami.

Za oprávněného (jméno, dne, místo):

Za narátora (jméno, dne, místo):

Příloha č.3: Konfiskace majetků Němců

Okresní národní výbor (OSK) v TRUTNOV
C. j. 22094/46 Okres: TRUTNOV
Datum 10. 8. 46. Obec: TRUTNOV
Číslo seznamu osob 59.

V ý m ě r.

Okresní národní výbor (okresní správní komise) v TRUTNOV
rozhoduje podle § 1 odst. 4 dekrety presidenta republiky ze dne 25. října 1945, č. 108 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, že podmínky pro konfiskaci podle § 1 odst. 1 č. 1, 2, 3 jsou dány u Piebinger Johann August
v Trutnov V.M. a že proto se konfiskuje jeho (její) majetek sestávající z nemovitosti dům a zahrada

č. p. 24, zapsané ve vložce č. 24, pozemkové knihy pro katastrální území TRUTNOV
t. č. v (národní) správě Láďa Kocián
bytem v Jihoslovanská 24/3, jakož i veškerý jeho (její) majetek, pokud podle § 2 odst. 1 c) dekrety není vyloučen z konfiskace.

Odůvodnění jest uvedeno na rubu výměru.

Proti tomuto výměru lze se odvolat k zemskému národnímu výboru. Odvolání jest podati u shora uvedeného okresního národního výboru (OSK) do 15ti dnů od doručení tohoto výměru.

TRUTNOV

Okresní národní výbor
Předseda: [Signature]
Člen rady: [Signature]

Veřejná vyhláška
Doručeno dne 17. VIII. 1946
F. n. a. D/46
nabyt právní mocí dnem 17. 9. 46

Státní tiskárna v Praze — 1270-61

Odůvodnění:

Jedná se o příslušníka něm. národnosti
jehož majetek podléhá konfiskaci podle
§ 1 odst. 2. dekrety č. 108/45 Sb.

1945 - 1946

Po letech bolestí a nejistoty prožili jsme zase klidné Vánoce. Snad byl chudší vánoční stromeček, snad nebylo na stole všechno, co bylo na něm před lety, ale byly to Vánoce klidné, radostné a první v osvobozené republice. Rok 1945 — nad který bude sotva v dějinách významnějšího, rok, který přinesl svobodu nám i celé Evropě. Ten rok je již za námi a nikdy nezapomeneme zásluh spojenců, kteří srazili k zemi nacismus a fašismus, který chtěl z Evropy a celého světa udělat velký koncentrační tábor. V mnohých rodinách scházel o Vánocích otec, matka, jinde syn nebo dcera; ale všem těm bylo útechou, že jejich nejdražší neumírali marně.

V minulém roce jsme udělali mnoho pro udržení a zajištění národní samostatnosti, ale ještě více úkolů nás čeká a budou to úkoly obtížné. Bude potřeba obsadit pohraničí českými lidmi, bude potřeba obnovit celý náš hospodářský život, obnovit dopravu a navázat hospodářské styky s cizinou. Bude to práce těžká, ale také radostná u vědomí, že je to práce pro vlastní domov, pro vlastní svobodu. Dobré základy nového národního a státního života jsme již položili. Jsme opět svobodným státem národním, kde vládnou jen Češi a Slováci. Němci, kteří nás chtěli vynutit z našich domovů, vrátí se tam, kam chtěli a kam patří — do říše. Svět prochází velikou revolucí sociální a i to jsme pochopili. Provedli jsme pozemkovou reformu; začínáme se znárodněním velké části našeho průmyslu. Vybudovali jsme základy k hospodářské obnově a měnové úpravě. Upravili jsme svůj vztah k Slovákům na základě spolupráce dvou rovnocenných národů ve společném státě. Budujeme svou národní armádu ze složek, které se po vítězném boji vrátily z ciziny, i z mládeže, která ví, že republika musí mít zdravou brannou moc. Naše národní a státní bezpečnost je nejlépe zajištěna věrným spojenectvím s velkým Sovětským svazem. Jsme částí velké rodiny svobodných slovanských národů, které v příští Evropě budou znamenat daleko více než dříve.

Vánoce nám přinesly nejen mír, ale i nutný odpočinek, nabráním nových sil k dílu, které nás čeká. Český národ obstál za války, vydržel jednotný a tak také bojoval ve dnech květnového povstání pražského lidu. A v této jednotě je také síla, ve které překoná a zdolá úkoly, které ho čekají v novém roce.

Rok 1945 stal se pro nás východiskem nového života, státního a národního, budovaného tentokrát nejen na zkušenostech více jak šestiletého utrpení v nepsané svobodě, ale i na hodnocení poznatků, které jsme si mohli utvořit konfrontací s prvním dvacetiletým obdobím naší státní samostatnosti. Vstoupili jsme znovu do řady svobodných národů s jasným vědomím, že svoji svobodu musíme zabezpečit trvale tvrdou a neúmornou prací, ale zároveň rozhodným a konečným zúčtováním se všemi chybami minulosti. Proto jsme nejen v životě politickém, ale i oboru hospodářském a sociálním nastoupili cestu nekompromisní očisty od všeho, co nás v minulosti zatěžovalo a co také v dobách zvýšeného ohrožení našeho státu usnadňovalo situaci našich nepřátel. Probojovali jsme na mezinárodním fóru zásadu, že náš stát musí napříště být státem národním, státem svobodných a vzájemně rovnocenných slovanských národů — Čechů a Slováků — a že v něm po zkušenostech z vývoje krise z roku 1938 a let, která následovala, nemůžeme a nesmíme ponechat cizorodé těleso německých přistěhovalců. Tento problém byl pro nás vyřizen jasným a nesmlouvavým stanoviskem našeho presidenta a vlády, které ovšem bylo opřeno o jednomyslnou vůli národa. Dnes jest tento problém rozhodnut i mezinárodně a jeho praktické uskutečnění je otázkou pouhých několika měsíců.

Vstupujeme do nového roku, do roku 1946. Bude zapotřebí začnout ho pravdivě, poctivě a s láskou. Čeká nás všechny velká práce; neboť na základech z minulého roku musíme postavit krásnou a pevnou budovu. I nadále musíme mít trpělivost, musíme se ozbrojit odříkáním, snášlivostí a vytrvalostí. Budiž nám všem velkým příkladem a vzorem náš president Dr. Edvard Beneš, který prošel dvěma revolucemi a z každé se vracel jako vítěz, vítaný vděčným národem. V tom pak je i naše radost a pýcha, že máme muže takového významu a státnické prozíravosti a věrnosti odkazu, na němž budoval stát a lepší zítřek nás všech ve chvíli pro nás nejosudovější.

Čeká nás velká práce, ale vytrváme a zvítězíme i v tomto roce!

Příloha č.5: Propuštění

ŠLECHTITELSKÁ STANICE DĚTENICE.

POŠTA A STANICE DRÁHY DĚTENICE - TELEFON: DĚTENICE 5.

Účet u poštovní spořitelny v Praze:
Ing. Em. Řehák, Dětenice, č. 250.447.

Běžný účet u Okresní hospodářské záložny v Libáni.

Titl.

Okresní správní komise

v T r u t n o v ě .

Váš dopis: 74/46

Věc: propuštění

V Dětenicích dne 8. 2. 1946.

K Vaší žádosti zaslané nám internačním stře-
diskem v Mladých Bukách sdělujeme, že Alfreda Fischela
propustit nemůžeme, jelikož ho potřebujeme na hospo-
dářské práce.

veškerou úctou

ŠLECHTITELSKÁ S
Okresní správní komise DĚTENICE.

Podáno: - 8. II. 1946

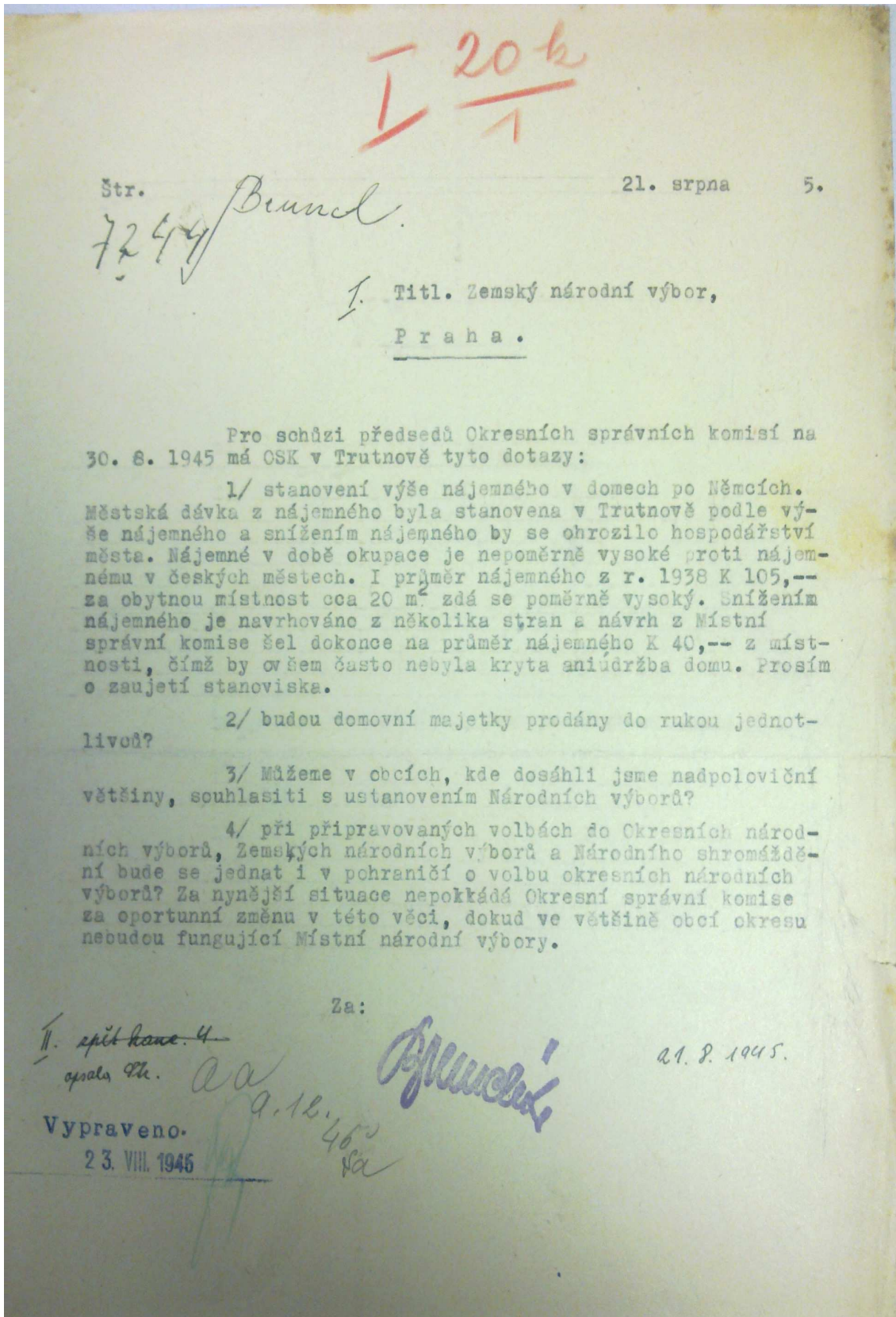
4012

r. Zedáček

*K.v.
Bura*

*Tým bylo toto číslo voláno.
Zde není podpis. 74/46. 2/4/46*

Příloha č.6 : Stanovení výše nájemného

Str.

21. srpna

5.

7244/Beudel

I. Titl. Zemský národní výbor,
P r a h a .

Pro schůzi předsedů Okresních správních komisí na 30. 8. 1945 má OSK v Trutnově tyto dotazy:

1/ stanovení výše nájemného v domech po Němcích. Městská dávka z nájemného byla stanovena v Trutnově podle výše nájemného a snížením nájemného by se ohrozilo hospodářství města. Nájemné v době okupace je nepoměrně vysoké proti nájemnému v českých městech. I průměr nájemného z r. 1938 K 105,-- za obytnou místnost cca 20 m² zdá se poměrně vysoký. Snížením nájemného je navrhováno z několika stran a návrh z Místní správní komise šel dokonce na průměr nájemného K 40,-- z místnosti, čímž by ovšem často nebyla kryta ani údržba domu. Prosím o zaujetí stanoviska.

2/ budou domovní majetky prodány do rukou jednotlivců?

3/ Můžeme v obcích, kde dosáhli jsme nadpoloviční většiny, souhlasiti s ustanovením Národních výborů?

4/ při připravovaných volbách do Okresních národních výborů, Zemských národních výborů a Národního shromáždění bude se jednat i v pohraničí o volbu okresních národních výborů? Za nynější situace nepokládá Okresní správní komise za oportunní změnu v této věci, dokud ve většině obcí okresu nebudou fungující Místní národní výbory.

Za:

II. epít kanc. 4
opala Ph. aa

Beudel

21. 8. 1945.

Vypraveno.
23. VIII. 1945

9. 12. 45
sa

Příloha č.7: Žádost o vyhoštění z obce

Místní správní komise N e s y t á, okres Trutnov.

Čís. jedn. 1947. Nesyťá, dne 18. září 1947.

Vše: Zuzr František z Nesyťé čp.1, Okresní národní výbor
a jeho rodina, vyhoštění z obce.

Trutnov.

Místní správní komise v Nesyťé se usnesla ve schůzi konané dne 2.9.1947, aby rodina Františka Zuzra z Nesyťé čp.1, byla vyhoštěna do jejich domovské obce Podůlšán, okres Pardubice a to z následujících důvodů:

- 1/ Tato rodina přistěhovala se dne 26.8.1947 do zdejšího okolí a prozatím se usadila v Kyji čp.43 a byla zaměstnána u Pastvinářského družstva Žíreč a pracovala t.č. v Nesyťé čp.1, na opravě výběhu pro hřibata. Tato rodina vykradla dne 26.8.1947 a dne 29. a 30.8.1947 domek čp.2 v Nesyťé, kam se vloupala, je tudíž nebezpečná cizímu majetku.
- 2/ Dne 17.9.1947 v dopoledních a odpoledních hodinách chytil 9ti letý syn Jiří v zahájeném potoce páruhy s vědomím matky Anny Zuzrové, která je 5 krát pro krádeže trestána, která děti v takovýchto činech vědomě podporuje a je jim nápomocna.
- 3/ Jelikož František Zuzr je celkem 6 x soudně trestán a to 5 x pro krádeže a 1 x pro přet. proti mravopoctnosti, a jeho manželka Anna 5 x soudně pro krádeže trestána, je tato rodina nebezpečna cizímu majetku, takže občané mají obavu, aby v jejich nepřítomnosti jim rodina Zuzrova nevykradla byty.
- 4/ Tato rodina má pověst zahálčivých a možno říci práce se štítících osob.

Místní správní komise v Nesyťé prosí proto Okresní národní výbor v Trutnově, aby vyhostil tuto rodinu do jejich domovské obce Podůlšán, aby zdejší občané mohli klidně pracovat beze strachu, že při návratu z práce najdou byt vykradený.

Za příznivé vyřízení naší žádosti děkujem.

 Předseda MSK:
Vik Václav

SMB-Velitelství stanice Brusnice potvrzuje, že údaje jsou pravdivé, a doporučuje vyhoštění této rodiny do jejich domovské obce neb není naděje, že by tato rodina zde v pohraničí vedla řádný život a stává nebezpečí, že by byla na obtíž nejen místním občanům, ale i celému okolí.

Brusnice, dne 18. září 1947.

 Velitel stanice SMB:
Vrch. strážm. K ř í ž .
K. S. S. J. J. J.

Okresní národní výbor
v TRUTNOVĚ
Podáno: 19. IX 1947
29141
Bo
7c
21

Příloha č.8: Oběžník 97 ze dne 17.10.1945

Z e m s k ý n á r o d n í v ý b o r v P r a z e .

Komise pro osídlování pohraničí.

Číslo: o.k. 3344/45.Ka.

V Praze dne 17. října 1945.

O b ě ž n í k 97.

Všem okresním národním výborům /správním komisím/
ústřednímu národnímu výboru v Praze a místnímu národnímu
výboru v Plzni.

Věc: Prověření Němců určených k odsunu.

Na základě zkušenosti z dílčího odsunu v uplynulých
měsících žádáme Vás, abyste zařídili ve Vašem správním obvo-
dě následující:

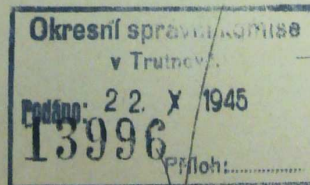
1./ Každý Němec určený k odsunu budiž před odjezdem
příslušným správním a bezpečnostním orgánem náležitě vyšetřen
po stránce jeho zachovalosti a politické minulosti. Výsledek
tohoto šetření nechtě je zaznamenán do průkazu totožnosti,
který budiž každému Němci před odsunem vydán.

2./ Z odsunu nechtě jsou vyňaty osoby, které se dopusti-
ly zločinů podle dekretu presidenta republiky ze dne 19. červ-
na 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich
pomahačů a o mimořádných lidových soudech /zvláště funkcioná-
ři NSDAP a příslušníci SS/, kteří buďtež až do odezdání mimo-
řádným lidovým soudům odděleně zajištěni.

Za správnost vyhotovení
vedoucí výpravny:

Člen zemského národního výboru:
Ing. Arch. A. Müllerová v.r.

Baum

v.v. 27. 1. 1947

Kovářský

Příloha č.9: Evidenční list- 1.strana

053.722

Evidenční list číslo: _____

Jméno: Schubert Alois

narozen(a) dne 3.12.1902

bytem v Maršov I.,/10

zaměstnán(a) u fmy: Krkonošské pap. Maršov
(hospodářská skupina: průmyslu pap. Praha

)

v závodě: Maršov I.

pol. okres: Trutnov

je vyňat(a) až na další z odsunu, a to i s těmito rod. příslušníky:

Jméno	Rod. poměr	Rok nar.	Zaměstnání	Bydliště
Růžena	manž.	1905	v dom.	Maršov
Eliška	dcera	1932		"
Kristina	dcera	1935	žačka	"
František	syn	1942	dítě	"
Zineckerová Marie	1879 tchyně		práce neschopná	"

Příloha č.9: Evidenční list- 2.strana

1. Přesný popis odborných prací a doba, po kterou je zaměstnanec vykonává: strojvedoucí od r. 1922

2. Odborné školení: -

3. Znalost českého jazyka: částečně

4. Národnost manžela (manželky): německá

5. Uchází se o státní občanství: -

6. Chování zaměstnance a členů jeho rodiny v politickém smyslu: K nyějšímu chování není prozatím námitek

7. Je zajištěn a kde:

8. Důvod zajištění:

Příloha č.10: Zrušené ochranné pásky pro německé specialisty- antifašisty

Okresní národní výbor
Referát
~~Stav~~ národní bezpečnosti
Broumov

Broumov, dne 11. října 1945.

č.j. 2565

Vac: Nošení červených pásek.

Okresní aparávní komisi
/ bezpečnostní referát /
v Trutnově.

Prosím o sdělení, co přimělo OSK v Trutnově, že došlo k zákazu
nošení červených pásek německými socialisty. Zprávu tuto jsme četli
v Rudém právu ze dne 11. října 1945

Prosím, aby v zájmu jednotného postupu v pohraničí byla nám
správa o tom co nejříve podána.

Referent pro národní bezpečnost:

J. Janda

Okresní aparávní komise
v Trutnově.
Podáno: 12. X 1945
Příloh:

14089

23. října 5.

K tannímu dopisu z 11. 10. 1945 č.j. 2565.

Okresní národní výbor
v Broumově.

K výše uvedenému přípisu sděluji, že politické strany odmítly
k 15. 10. 1945 ochranu Němců a z důvodu toho zrušili jsme ochranné
pásky. Místo toho prověřujeme z těchto chráněných vyložené antifa-
šisty, kteří nebudou mít pásku žádnou, ale ostatní, kteří nemají
antifašistickou činnost, nebo nebyli zavřeni a byli jenom příslušníky
strany a používali ochrany peř zvláštních zásluh, budou nosit označe-
ní "N".

Vypraveno: *[Signature]*
24. X 1945

Předseda: *[Signature]* 23. X. 1945.

V. A. A. apo. Sch.